

**Konferenca
o varnosti in sodelovanju
v Evropi**

SKLEPNA LISTINA

Helsinki 1975

Govor predsednika Tita na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih

Gospod predsednik

dovolite mi, da izrazim svoje zadovoljstvo, da je prišlo do tega veličastnega zborovanja najvišjih predstavnikov evropskih držav, Združenih držav Amerike in Kanade.

Hkrati bi rad izrazil priznanje državi gostiteljici in njenemu predsedniku Kekkonenu za njen pomembni prispevek k tej konferenci. Posebno se zahvaljujem za prisrčni sprejem in vse, kar ste storili, da bi se v tem čudovitem mestu prijetno počutili in z uspehom opravili tako pomembno delo.

V zgodovini Evrope je to velik trenutek, ki zbuja upanje na boljši jutrišnji dan in srečnejše življenje naših in prihodnjih rodov. Šele ko je šlo mnogo rodov skozi brezštevne preizkušnje in največje trpljenje, se je Evropa začela odločneje otresati tistega, kar je negativno v njeni dediščini, in se obratiti k prihodnosti.

Da bi popolneje ocenili daljnosežnost tega trenutka, moramo obuditi tudi spomin na tisto, kar je v preteklosti povzročalo toliko gorja ne samo narodom iz celine, temveč tudi drugih delov sveta. Iz Evrope je prišel kolonializem, ki še danes ni popolnoma likvidiran. Tu je na žalost nastal tudi fašizem — ta najbolj mračna ideologija, kar jih pozna svet. V Evropi sta se začeli tudi dve katastrofalni svetovni vojni. Evropa je prva postala prizorišče hladne vojne, blokovskih in drugih delitev in konfrontacij.

Zaradi vsega tega, velikih pridobitev civilizacije in kulture, ki so na tleh Evrope nastajale stoletja, ni bilo mogoče bolje in popolneje izkoriščati za blagor vsega človeštva. Ne smemo namreč pozabiti epohalnih uspehov, vsega tistega, kar so evropski narodi dosegli in dali na svetu na vseh področjih človeškega delovanja. Razvoj znanosti, tehnike in kulture kakor tudi napredne humanistične misli, in gibanja, ki so hkrati s tem nastajala v Evropi, so pospeševali revolucionarne preobrazbe v družbenih odnosih in odnosih med narodi, krepili demokratično zavest in spodbujali obči družbeni razvoj. Razumljivo je, da so tudi dogajanja in procesi v drugih delih sveta neogibno vplivali na razvoj Evrope.

Gospod predsednik,

ta konferenca o evropski varnosti in sodelovanju ni samo rezultat dogovora evropskih narodov, temveč tudi novih teženj in sprememb v mednarodnih, političnih, gospodarskih in družbenih odnosih med drugo svetovno vojno in po njej in ni pomembna samo za stanje v Evropi, temveč na vsem svetu.

Zivimo v času, ko se narodi vse odločneje bojujejo za svobodo in neodvisnost, za mir in enako varnost vseh, za enakopravno in vsestransko sodelovanje, za gospodarski in družbeni napredek. Obdobje kolonializma, imperia- lizma in raznih oblik političnega in gospodarskega zatiranja narodov se pred našimi očmi bliža, sicer počasi, vendar neizogibno, svojemu koncu. Noben narod se ni več pripravljen sprijazniti s podrejenostjo in zatiranjem. Za svobodo, mir, neodvisnost in enakopravnost je vsak narod odločen vzeti nase tudi največje žrtve, kar najbolj dokazuje zmaga narodov v Vietnamu, Kambodži, Afriki itd.

Po drugi strani pa je vse bolj čutili spoznanje ljudi in narodov, da jih sodobni pogoji in sredstva dela kakor tudi potrebe znanstveno-tehnološkega, gospodarskega, družbenega in kulturnega napredka imperativno usmerjajo k sblizavanju in združevanju. Kajti v našem času lahko

samo združeni narodi rešujejo tako skupne probleme človeštva kakor tudi tiste, ki zadevajo delo, življenje in napredek posameznih narodov. Zato so narodi danes bolj kakor kdaj pripravljeni prevzeti tudi vzajemne odgovornosti, ki izvirajo iz takšne zgodovinske neizogibnosti integracije človeštva, vendar samo kot svobodni in enakopravni narodi v skupnem miru in varnosti in v aktivnem miroljubnem sožitju, ne pa v sistemih enostranske odvisnosti, podrejanja in negotovosti.

Politika neuvršenosti je ena od poti, po katerih sodobni rodovi iščejo nove in demokratične, hkrati pa tudi realne odgovore na obstoječe probleme. Dejstvo, da so bile tudi priprave na to konferenco prežete s prepričanjem, da se morajo mednarodni odnosi opirati na načela aktivnega miroljubnega sožitja, dokazuje, da se o zavesti vseh narodov močno izražajo iskanja novih poti za reševanje mednarodnih problemov.

Na doslej prehojeni poti h krepitvi evropske varnosti in sodelovanja smo pomembno napredovali v ustvarjanju ozračja medsebojnega zaupanja in dobre volje. Kaj to pomeni, pa najbolje ponazarja dejstvo, da je napetost hladne vojne še pred kakimi desetimi leti grozila, da bo izzvala tudi najhujše spopade na tem našem prostoru, ki bi imel nedolgedne posledice za ves svet. Takrat si tudi največji optimisti niso mogli predstavljati takšnega demokratičnega dialoga enakopravnih udeležencev, tako velikih kot majhnih, o bistvenih vprašanih miru, varnosti in sodelovanja.

Izkazalo se je, da je potrpežljivo usklajevanje stališč in upoštevanje interesov vseh udeležencev na podlagi konsenza, edina mogoča pot, če hočemo doseči tisto, kar je sprejemljivo za vse in kar vsem tudi koristi. Kar je skupno v interesih evropskih narodov, predstavlja realnost, ki premaguje ozkosrčnost in odpravlja razne pregrade. Na tem temelju rastejo možnosti za vsestransko in enakopravno sodelovanje na dolgoročni podlagi, za hitrejše odpravljanje vsega, kar ločuje evropske države in narode, za uveljavljanje pravičnejših ter vsebinsko bogatejših odnosov z drugimi deli sveta v skupnem interesu.

V današnjem soodvisnem svetu mir in varnost nista samo neločljiva, temveč sta postala zgodovinski imperativ nadaljnega napredka človeštva. Toliko časa, dokler, kjerkoli obstajajo krize in spopadi, se ne more nihče nikjer na svetu počutiti trajno varen. Mar ne potrjujejo tega najbolje kriza na Bližnjem vzhodu, dogodki v zvezi s Ciprom in položaj v tem širšem območju. Države udeležence te konference so dolžne tako zaradi občin koristi miru in varnosti v svetu kot zaradi svojih koristi, kar največ prispevati k iskanju pravičnih in trajnih rešitev za odpravo takšnih kriz.

Visoka stopnja povezanosti in soodvisnosti Evrope in drugih delov sveta se najbolje kaže na področju mednarodnih gospodarskih odnosov. Dovolj je omeniti tako imenovano energetske krizo, v kateri sta se ta soodvisnost in samo bistvo odnosov najizraziteje pokazali. Problemi razvoja so postali tako žgoči, da se jim mora posvetiti vsa mednarodna skupnost. Čedalje očitneje je, da brez enakomernejšega gospodarskega razvoja — to se pravi združenega prizadevanja in sodelovanja vseh narodov, da bi premostili prepad med razvitimi in nerazvitimi — sploh ne more biti stabilnosti v svetu. Pa ne samo to: nereševanje in nadaljnje slabšanje teh problemov bo neogibno postajalo nov vir zaostrovanja in pretresov v svetu. Vse države so dolžne delati za uveljavljanje pravičnejših

gospodarskih odnosov, razvite države pa morajo pokazati več razumevanja za probleme držav v razvoju, kajti to bo vsekakor tudi v njihovo neposredno in dolgoročno korist. Trdno sem prepričan, da teh problemov ni mogoče uspešno in učinkovito reševati s starimi metodami in sredstvi, temveč samo z uvajanjem novih odnosov in oblik v mednarodni gospodarski ureditvi.

Evropa ne more iskati rešitev življenjskih vprašanj svoje varnosti in blaginje tako, da bi se sapirala vase, kajti to bi neogibno pripeljalo k njeni politični in gospodarski degradaciji. Evropa je, če lahko tako rečem, v dobrem in slobodnem neločljiv del sveta. Jugoslavija se je na podlagi takega stališča vedno zavzemala za to, da bi evropske države tudi odnose z drugimi državami opirale na takšna načela, na kakršnih želijo razvijati svoje medsebojne odnose. Dvojne norme ravnanja v odnosih med državami so v nasprotju z duhom in cilji te konference in imajo vedno negativne posledice na širšem mednarodnem področju.

Ta konferenca je v veliki meri posledica politike popuščanja in pogajanj in je obenem eden njenih najpomembnejših rezultatov. To, kar smo dosegli v Evropi, ustvarja hkrati z izboljševanjem odnosov med velikimi silami vsekakor ugodne možnosti, da bi reševali tudi druge mednarodne probleme s pogajanjem in sporazumevanjem. Toda ta naša pričakovanja se bodo uresničila se tedaj, če se bo ta proces razširil na vse dele sveta, če bo zajel vse najpomembnejše mednarodne probleme in če bodo v tem enakopravno sodelovale vse države, ne glede na svojo velikost, razvojno stopnjo in družbenopolitično ureditev.

Sedanji pozitivni tokovi v politiki popuščanja napetosti bi se nedvomno zelo hitro znašli v krizi, če bi se popuščanje omejilo na sporazumevanje med blokovi, namesto da bi bilo čedalje bolj oblika sporazumevanja vseh narodov na načelih spoštovanja neodvisnosti, suverenosti, enakopravnosti in nevmešavanja v notranje zadeve. Ko se najodločneje zavzemamo za takšno nadaljevanje politike popuščanja, si ne smemo zapirati oči pred dejstvom, da je veliko zapletenih in težavnih mednarodnih problemov še vedno zunaj dosega te politike. Mnoga krizna žarišča še zmeraj niso pogašena, nastajajo pa tudi nova. To se dogaja večinoma na ozemljih neuvršenih in drugih držav v razvoju, kar nam kaže, da se zaradi neodvisne politike teh držav večajo pritiski nanje. To pa izziva dvome o ciljih, a tudi o dosedanjih dosežkih politike popuščanja.

V zvezi s tem je zlasti vznemirljivo nadaljevanje oboroževalne tekme — z izgovorom, da je treba ohraniti ravnotežje sil — kar nosi s seboj nenehno grožnjo miru in nevarnost samouničenja. Tu je tudi posebna oblika pritiska na majhne države, zlasti države v razvoju, ker so prisiljene, da precejšen del svojih sicer omejenih zmogljivosti izročajo za potrebe obrambe. Našo pozornost mora pritegniti tudi dejstvo, da imamo ravno v Evropi — kate-re varnost je glavni predmet te konference — največjo koncentracijo orožja in oboroženih sil. Če se v najkrajšem času tukaj ne bo kaj bistveno spremenilo in če ne bomo odločno začeli krčiti števila oboroženih sil in zmanjševati oborožitve, to se pravi, če se ne bo začelo razoroževanje, utegnejo postati vprašljivi celo dosedanje uspehi politike popuščanja. Zaradi tega Jugoslavija poudarja neločljivost političnih in vojaških vidikov evropske varnosti in nujnosti, da hkrati napredujemo na obeh področjih.

Ta konferenca poteka v razmerah, v katerih blokvska razcepljenost v Evropi še ni odpravljena. Omejitve, ki iz tega izvirajo, se kažejo v procesih, ki sedaj tečejo, nekoliko pa tudi v samih dokumentih te konference. Toda novih odnosov v Evropi, v kateri bodo enako spoštovane koristi vseh držav in se bodo nenehno širile možnosti za njihovo vsestransko sodelovanje, ne bo mogoče zgraditi, če ne bomo odpravili sedanje blokvske razdelitve. Ko se Jugoslavija kot neuvrščena država zavzema za odpravo blokov in zaprtih integracij, dela to z namenom, da bi odpravila vse, kar ločuje države in narode ter zožuje njihovo sodelovanje, in zato ker smo trdno prepriča-

ni, da je to bistveni pogoj trajne varnosti in miru v Evropi in na svetu.

Socialistična in neuvrščena Jugoslavija že od vsega začetka v celoti podpira procese popuščanja, pogajanja in sodelovanja v Evropi in je najbolj aktivno sodelovala v vseh fazah te konference. Pri tem se je ravnala po načelih in ciljih politike neuvršenosti, ki so in bodo tudi ostali njena trajna usmeritev v mednarodnih odnosih. Za Jugoslavijo ni in ne bo omahovanja, kar zadeva njeno neodvisnost in razvijanje enakopravnih odnosov in sodelovanja z vsemi državami. Tako kakor zahtevamo brez-pogojno spoštovanje suverenosti in nedotakljivosti svoje države, gledamo z enako občutljivostjo in spoštovanjem tudi na anake pravice vseh držav v Evropi in vsem svetu.

Eden največjih rezultatov te konference je splošno soglasje vseh držav udeleženk o spoštovanju načela o nedotakljivosti meja. S tem postavljamo enega pglavilnih temeljev za krepitev zaupanja med evropskimi državami in za razvijanje vsestranskega sodelovanja med njimi. Jugoslavija je v prizadevanju, da bi razvijala dobro sosedsko sodelovanje, že doslej dosledno spoštovala načelo o nedotakljivosti meja z vsemi svojimi sosedi. Zdej, ko ta konferenca sprejema nedotakljivost meja za eno temeljnih načel evropske varnosti in sodelovanja, želim tukaj slovesno izjaviti, da moja država gleda na to načelo kot na nekaj, kar je obvezno za njo in za vse njene sosede glede na obstoječe meje, določene bodisi z mirovnimi sporazumi, ali drugimi veljavnimi mednarodnopravnimi instrumenti, ki jih je podpisala vlada Jugoslavije z vladami posameznih sosed ali pa skupaj z vladami nekaterih drugih držav.

Gospod predsednik,

ko se bodo prihodnji zgodovinarji sklicevali na to konferenco, jo bodo gotovo ocenili kot prelomnico, kot premik Evrope k sožitju in miru. To, kar smo dosegli, je pomembno in spodbudno, vendar nam ne daje pravice, da bi bili že zadovoljni sami s seboj. Nasprotno, zdaj si je treba vztrajno prizadevati, da bi rešili največje probleme, zakaj brez tega ni mogoča resnična in trajna varnost.

Naj smo še tako zadovoljni, da je prišlo do te konference in da smo dosegli sporazum o njenih dokumentih, pa nismo hkrati nič manj vznemirjeni zaradi dejstva, da tej konferenci ni posebno uspelo sprožiti nadaljnega reševanja vrste problemov, ki so pravzaprav najtežavnejši in najpomembnejši za kolektivno varnost Evrope. Tukaj mislim na stanje na področju oborožitve in na odnose med blokovi, na vmešavanje v notranje zadeve drugih držav, kakor tudi na gospodarsko razcepljenost, zanemarjanje koristi manj razvitih držav Evrope in sveta ter druga vprašanja, vstevši položaj nacionalnih manjšin.

Vse to govori, da ta konferenca ni konec, temveč samo začetek nekega procesa. Čakajo nas resna prizadevanja v odpravljanju vsega negativnega, kar se je kopičilo v dolgem časovnem obdobju in kar ima še zmeraj globoke korenine v družbeni, politični in gospodarski strukturi Evrope in pritiska na zavest generacij. Zato je pomembno, da v ozračju, ki smo ga ustvarili s to konferenco, stopamo naprej po tej poti. To se pravi, da moramo izhajati iz realnosti, kakršna pač je, ne pa se kar sprijazniti s tistim, kar je treba v njej še popraviti, obenem pa moramo misliti na tisto, kar je najbolj bistveno za vse in vztrajno iskati konstruktivne, za vse sprejemljive rešitve. Delovati moramo nenehno in hitro, vendar z dolgoročno vizijo, ker živimo v obdobju dinamičnih premikov, ki prinašajo s seboj nove možnosti in perspektive. Ne smemo dovoliti, da bi leta in leta odlašali s sklepi o vprašanjih, ki jih je že danes mogoče in treba reševati brez odlašanja. Priložnosti, ki smo jih z velikim trudom ustvarili, ne smemo izpustiti iz rok. To je naša velika skupna odgovornost.

V zvezi s tem želim še zlasti poudariti zadovoljstvo, da bo Jugoslavija leta 1977 gostiteljica prvega sestanka, na

katerem naj bi ocenili dotlej prehojeno pot in ugotovili nadaljnje možnosti za krepitev varnosti in sodelovanja v Evropi.

Po mojem mnenju ni razloga, da ne bi gledali z zapanjem v prihodnost. Rodovi, ki prihajajo, so vse bolj zaposleni z ustvarjanjem možnosti za boljše življenje in popolno integriteto ne le človekove osebnosti, temveč tudi celih skupnosti. Ti rodovi se zavzemajo za to, da bi se neovirano izražale vse ustvarjalne sile in bogastvo oblik organiziranja življenja, kar je pogoj za hitrejši družbeni napredek. Zato bodo vse bolj deležne podpore tiste tendence in sile, ki so za neoviran družbeni napredek, za čimbolj živo komuniciranje ljudi in idej, za svobodno uporabo dosežkov drugih, za vse popolnejšo integracijo kulturnih in materialnih vrednot. Vse bolj bomo iskali tisto, kar je skupno, torej bo ostajalo vse manj tistega, kar ločuje.

Poleg tega je vojna v zavesti velikanske večine ljudi danes ne samo osovražena, temveč tudi absurda, in jo zavračajo kot sredstvo za reševanje posameznih problemov. Narodi vse odločneje obsojajo tudi vse oblike pritiska in vmešavanja v notranje zadeve drugih in želijo neovirano stopati po poteh, ki so jih sami izbrali. Neodvisnost in enakopravnost narodov nista več gesli, temveč pridobitvi, katerih moč in vsebina bosta postopoma vse pomembnejši. In samo na teh temeljih lahko stopamo k širši enotnosti in odpravljanju obstoječih delitev v Evropi in svetu ter se bolj pripravljamo spoprijemamo z izzivom jutrišnjega dne.

Gospod predsednik, naša pozornost mora biti odslej posvečena uresničevanju sklepov, vsebovanih v dokumentih, ki jih bomo sprejeli. Pri tem moramo biti dovtetni za vse tvorne predloge in nove ideje v nadaljevanju skupnih dejavnosti, zato da bi vse države udeleženke te konference nenehno razvijale medsebojne odnose in uveljavljale pozitivno vlogo v svetu, in da bi Evropa resnično postala trdnjava miru. S tem bomo tehtno pripomogli k uresničitvi ciljev ustanovne listine OZN, ki je v veliki meri navdihnila tudi to našo konferenco.

Po drugi svetovni vojni je minilo že trideset let, vendar narodi po vsem svetu tudi danes hrepenijo po miru. Kajti vse dotlej, dokler bodo tlela žarišča, ki grozijo z novim svetovnim požarom, ne more biti noben narod miren. Mir, ki bi ga vzdrževali s silo orožja ali samo s strahom pred uničenjem, ne bi bil mir »Oboroženega miru, miru pod orožjem«, če uporabim besede pesnika, »ne more biti. Tako kot ne more biti bratstva brez enakih pravic.«

Na tej konferenci smo se zbrali v letu, ko proslavljamo jubilejno tridesetletnico znanja na fašizmu. In ravno v teh dneh veliko teh reči oživlja v mislih in spominih, predvsem v spominih nas, ki smo preživeli to strašno golgoto. Človeštvo je, mislim da lahko to rečem, pripravljeno tudi odpustiti številna hudodelstva v preteklosti, toda pozabiti jih ne sme in ne more. Kajti tako bo bolj budno ostalo na straži miru. To, kar Evropa sedaj dela, je največje slavlje tega jubileja.

Hvala, gospod predsednik!

Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi, ki se je začela v Helsinkih 3. julija 1973 in se je nadaljevala v Zenevi od 18. septembra 1973 do 21. julija 1975, se je končala v Helsinkih 1. avgusta 1975 z udeležbo visokih predstavnikov Avstrije, Belgije, Bolgarije, Cipra, Češkoslovaške, Danske, Finske, Francije, Grčije, Islandije, Irske, Italije, Jugoslavije, Kanade, Liechtensteina, Luksemburga, Madžarske, Malte, Monaka, Nemške demokratične republike Nizozemske, Norveške, Poljske, Portugalske, Romunije, San Marina, Španije, Švedske, Švice, Turčije, Vatikana, Združenih držav Amerike, Združenega kraljestva (Velike Britanije), Zveze sovjetskih socialističnih republik in Zvezne republike Nemčije.

Med začetnim in zaključnim delom konference je udeležence nagovoril generalni sekretar Združenih narodov kot njihov častni gost. V drugem delu zasedanja sta govorila na konferenci generalni direktor UNESCO in izvršni sekretar Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo. Na sestankih v drugem delu konference so udeleženci prejeli sporočila in poslušali izjave o raznih točkah dnevnega reda naslednjih sredozemskih držav, ki niso bile udeleženke: Demokratične in ljudske republike Alžirije, Arabske republike Egipta, Izraela, Kraljevine Maroko, Sirske arabske republike in Tunizije.

Navdihnjeni s politično voljo, da v prid narodov izboljšajo in okrepijo medsebojne odnose in da prispevajo v Evropi k miru, varnosti, pravičnosti in sodelovanju pa tudi k zbliznanju med seboj in z drugimi državami sveta, odločeni zaradi tega, v celoti uresničiti rezultate konference in zagotoviti med njihovimi državami in po vsej Evropi ugodnosti, ki izvirajo iz teh rezultatov, in tako razširiti in poglobiti proces popuščanja napetosti in doseči, da bo postal neprekinjen in trajen, so visoki predstavniki držav udeleženk

slavesno sprejeli naslednje:

Vprašanja, ki se tičejo varnosti v Evropi

Države udeleženke konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, ki

znova potrjujejo svoj namen, da bodo pospeševale boljše odnose med seboj in zagotavljale možnosti, da bi njihovi narodi živeli v resničnem in trajnem miru, varni pred kakršnokoli grožnjo ali poseganjem po njihovi varnosti;

prepričane o potrebi po prizadevanju, da bi popuščenje napetosti postalo hkrati trajen in čedalje bolj življenjski sposoben, celovit in vseobsežen proces; prepričane, da bo izpolnjevanje rezultatov konference o varnosti in sodelovanju v Evropi pomemben prispevek k temu procesu;

sodijo, da bi morala solidarnost med narodi, tako kot skupni smoter držav udeleženk, da uresničijo cilje, ki si jih je zastavila konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi, peljati k razvoju boljših in tesnejših odnosov med njimi na vseh področjih in s tem k preseganju konfrontacije, ki izvira iz narave njihovih odnosov v preteklosti, pa tudi k boljšemu medsebojnemu razumevanju;

se zavedajo skupne zgodovine in v spoznanju, da jim skupne pravice in njihovih tradicijah in vrednotah, lahko pomagajo razvijati odnose, in v želji, da bi ob polnem upoštevanju samobitnosti in različnosti svojih stališč in nazorov iskale možnosti za združitev naporov z namenom premagati nezaupanje in utrditi zaupanje in tako razreševati vprašanja, ki jih razdvajajo, ter sodelovati v prid človeštvu;

priznavajo, da je varnost v Evropi nedeljiva in da je sodelovanje povsod v Evropi in med njimi njihova skupna korist, in izražajo svoj namen, in da si bodo temu namenu ustrezno prizadevale še naprej;

priznavajo tesno povezanost miru in varnosti v Evropi, pa tudi na vsem svetu, in se zavedajo, da mora vsaka izmed njih prispevati k okrepitvi miru in varnosti na svetu in k pospeševanju temeljnih pravic, gospodarskega in družbenega napredka in blaginje za vse narode;

so sprejele naslednje:

1.

a) Deklaracija o načelih, veljavnih za odnose med državami udeleženkami

Države udeleženke

znova potrjujejo svojo privrženost miru, varnosti in pravičnosti in trajnemu razvoju prijateljskih odnosov in sodelovanja;

priznavajo, da pomeni ta privrženost, ki izraža koristi in prizadevanja narodov, za vsako državo udeleženko odgovornost zdaj in v prihodnje, ki jo povečujejo izkušnje iz preteklosti;

znova potrjujejo, v soglasju s svojim članstvom v Združenih narodih in v skladu s cilji in načeli Združenih narodov, celovito in dejavno podporo Združenim narodom ter krepitvi njihove vloge in učinkovitosti pri utrjevanju mednarodnega miru, varnosti in pravičnosti, pri reševanju mednarodnih problemov in pri razvijanju prijateljskih odnosov in sodelovanja med državami;

izražajo skupno privrženost načelom, ki so navedena v nadaljnjem in ki so v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov, pa tudi svojo skupno voljo, da bodo pri uporabi teh načel ravnale v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov; in

razplašajo, da so odločene spoštovati in uveljavljati, vsaka posebej v svojih odnosih s vsemi drugimi drža-

vami udeleženkami, ne glede na njihov politični, gospodarski ali družbeni sistem in ne glede na njihovo velikost, zemljepisno lego ali stopnjo njihove gospodarske razvitosti, naslednja načela, ki so vsa prvinskega pomena in uravnavajo njihove medsebojne odnose:

I. Suverena enakost, spoštovanje pravic, lastnih suverenosti

Države udeleženke bodo spoštovale suvereno enakost in individualnost sleherne druge države kakor tudi vse pravice, ki so lastne njihovi suverenosti in v njej zaobsežene, všteti še posebej pravico sleherne države do pravne enakosti, ozemeljske celovitosti, do svobode in politične neodvisnosti. Prav tako bodo spoštovale pravico sleherne druge države do svobodne izbire in razvoja političnega, družbenega, gospodarskega in kulturnega sistema, kakor tudi pravico, da sama odloča o svojih zakonih in predpisih.

V okviru mednarodnega prava imajo vse države udeleženke enake pravice in dolžnosti. Spoštovale bodo pravico vsake med njimi, da po lastni želji določa in ureja odnose z drugimi državami v skladu s mednarodnim pravom in v duhu te deklaracije. Sodijo, da je njihove meje mogoče spreminjati v skladu s mednarodnim pravom, z miroljubnimi sredstvi in sporazumno. Prav tako imajo pravico pripadati ali ne pripadati mednarodnim organizacijam, sklepati ali ne sklepati dvostranske ali večstranske pogodbe, vključno s pravico sklepati ali ne sklepati pogodbe o zavezanosti; imajo tudi pravico do nevtralnosti.

II. Neuporaba grožnje s silo ali uporabe sile

Države udeleženke v medsebojnih odnosih, pa tudi v svojih mednarodnih odnosih nasploh ne bodo uporabljale grožnje s silo ali sile zoper ozemeljsko celovitost ali politično neodvisnost katere koli države ali na kakršen koli drug način, ki ni v skladu s cilji Združenih narodov in s to deklaracijo. Kršenja tega načela ni mogoče utemeljevati s sklicevanjem na kakršen koli razlog, ki naj bi opravičil uporabo grožnje s silo ali sile.

V skladu s tem se bodo države udeleženke odpovedale slehernemu dejanju, ki bi predstavljalo grožnjo s silo ali pa neposredno ali posredno uporabo sile zoper drugo državo udeleženko. Prav tako se bodo odpovedale sleherni manifestaciji sile z namenom pripraviti drugo državo udeleženko do tega, da bi se odpovedala polnemu izvrševanju svojih suverenih pravic. Enako se bodo odpovedale v medsebojnih odnosih slehernemu nasilnemu povračilnemu dejanju.

Pri reševanju sporov ali vprašanj, ki utegnejo povzročiti spore med njimi, ne bodo uporabljale med seboj nobene takšne grožnje s silo ali sile.

III. Nedotakljivost meja

Države udeleženke vzajemno smatrajo vse medsebojne meje kakor tudi meje vseh držav v Evropi za nedotakljive in se bodo zato, zdaj in v prihodnje vzdrževale napadov na te meje.

V skladu s tem se bodo tudi vzdrževale sleherne zahteve po prilastitvi ali nasilni prisvojitvi dela ali celotnega ozemlja katere koli države udeleženke ali takšnega dejanja nasilne prisvojitve.

IV. Ozemeljska celovitost držav

Države udeleženke bodo spoštovale ozemeljsko celovitost vsake od držav udeleženk.

V skladu s tem se bodo odpovedale slehernemu dejanju, ki ni v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov, naperjenemu zoper ozemeljsko celovitost, politično neodvisnost ali enotnost katere koli države udeleženke, posebej pa še slehernemu takšnemu dejanju, ki bi predstavljalo grožnjo s silo ali uporabo sile.

Države udeleženke tudi ne bodo ozemlja, katere koli druge države podvrgele vojaški okupaciji ali uporabile drugih, neposrednih ali posrednih nasilnih ukrepov v nasprotju z mednarodnim pravom, ali pa si ga pridobile s takšnimi ukrepi ali z grožnjo z njimi. Nobena takšna okupacija ali pridobitev ne bo priznana za zakonito.

V. Mirno reševanje sporov

Države udeleženke bodo medsebojne spore reševale po miroljubni poti in tako, da ne bodo ogrožale mednarodnega mira, varnosti in pravičnosti.

V dobri veri (vestno in pošteno) in v duhu sodelovanja si bodo prizadevale doseči naglo in pravično rešitev na temelju mednarodnega prava.

V ta namen bodo uporabljale sredstva, kot so pogajanja, preiskave, posredovanje, sprava, arbitraža, sodna rešitev ali druga miroljubna sredstva po njihovi izbiri, vstevši kakršne koli postopek za rešitev, dogovorjen pred nastankom spora, v katerega so zapletene.

Če pa ni mogoče najti rešitve po kateri koli od navedenih miroljubnih poti, bodo sprte stranke še naprej iskale vzajemno dogovorjeno pot za mirno rešitev spora.

Države udeleženke, ki so zapletene v medsebojni spor, kakor tudi druge države udeleženke, se bodo odpovedale slehernemu dejanju, ki bi utegnilo poslabšati položaj v takšni meri, da bi ogrožal ohranitev mednarodnega mira in varnosti in s tem še bolj otežkočilo mirno rešitev spora.

VI. Nevmešavanje v notranje zadeve

Države udeleženke se bodo odpovedale slehernemu vmešavanju, neposrednemu ali posrednemu, posamičnemu ali skupnemu, v notranje ali zunanje zadeve, ki sodijo v domačo (notranjo) pristojnost druge države udeleženke, ne glede na njihove medsebojne odnose.

V skladu s tem se bodo odpovedale sleherni obliki oborožene intervencije ali grožnje s takšno intervencijo zoper drugo državo udeleženko.

Prav tako se bodo v vseh okoliščinah odpovedale slehernemu drugemu, vojaškemu, političnemu, gospodarskemu ali drugačnemu prisilnemu dejanju z namenom, da bi podredile svojira koristim izvrševanje pravic, ki so lastne suverenosti druge države udeleženke, in si tako zagotovile kakršne koli prednosti.

V skladu s tem se bodo med drugim odpovedale neposredni ali posredni podpori terorističnih dejavnosti ali subverzivnih in drugih dejavnosti, katerih namen je nasilno strmoglaviti režim druge države udeleženke.

VII. Spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vstevši svobodo misli, vesti, vere in prepričanja

Države udeleženke bodo spoštovale človekove pravice in temeljne svoboščine, vstevši svobodo misli, vesti, vere in prepričanja za vse, ne glede na raso, spol, jezik in vero.

Pospeševale in spodbujale bodo dejansko uveljavljanje državljskih političnih, gospodarskih, socialnih, kulturnih

in drugih pravic in svoboščin, ki vse izvirajo iz dostojanstva, lastnega človekovi osebnosti in so bistvenega pomena za njen svobodni in polni razvoj.

V tem okviru bodo države udeleženke priznavale in spoštovale pravico posameznika, da izpovehuje in izpolnjuje, sam ali v skupnosti z drugimi, vero ali prepričanje, in da ravna tako, kot mu narekuje vest.

Države udeleženke, na katerih ozemlju živijo narodnostne manjšine, bodo spoštovale pravico oseb, ki pripadajo takšnim manjšinam, do enakosti pred zakonom, nudile jim bodo vse možnosti za dejansko uživanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in bodo na ta način varovale njihove zakonite interese na tem področju.

Države udeleženke priznavajo univerzalni pomen človekovih pravic in temeljnih svoboščin, katerih spoštovanje je bistven faktor miru, pravičnosti in blaginje, potrebnih za zagotovitev razvoja prijateljskih odnosov in sodelovanja med njimi in med vsemi državami.

Vselej bodo spoštovale te pravice in svoboščine v svojih medsebojnih odnosih in se bodo skupaj in posamič trudile, kar vključuje tudi sodelovanje z združenimi narodi, pospeševati njihovo univerzalno in dejansko spoštovanje.

Potrjujejo pravico posameznika, da vé za svoje pravice in dolžnosti na tem področju in da jih uveljavlja.

Na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin bodo države udeleženke ukrepale v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov in s splošno deklaracijo o človekovih pravicah. Prav tako bodo izpolnjevale svoje obveznosti, zapisane v mednarodnih deklaracijah in sporazumih s tega področja, vstevši med drugim mednarodna pakta o človekovih pravicah, če jih zavzujejo.

VIII. Enake pravice narodov in pravica narodov do samoodločbe

Države udeleženke bodo spoštovale enakopravnost narodov in njihovo pravico do samoodločbe; vselej bodo ukrepale v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov in ustreznimi določili mednarodnega prava, vstevši tista, ki se tičejo ozemeljske celovitosti držav.

Po načelu o enakih pravicah in pravici narodov do samoodločbe imajo vsi narodi zmeraj pravico, da popolnoma svobodno, kadar koli in kakor želijo določajo svoj notranji in zunanjepolitični status brez vmešavanja od zunaj, in da po svoji volji uresničujejo svoj politični, gospodarski, družbeni in kulturni razvoj.

Države udeleženke znova potrjujejo univerzalni pomen spoštovanja in dejanskega uresničevanja enakopravnosti in pravic narodov do samoodločbe v prid razvoju prijateljskih odnosov med seboj in med vsemi državami; opozarjajo pa tudi na pomen odprave vseh oblik kršitve tega načela.

IX. Sodelovanje med državami

Države udeleženke bodo razvijale sodelovanje med seboj in z vsemi državami na vseh področjih v skladu s smotri in načeli Ustanovne listine Združenih narodov. Pri razvijanju sodelovanja bodo države udeleženke posvečale posebno pozornost področjem, določenim v okviru Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi, s tem da bo vsaka izmed njih dajala svoj prispevek v pogojih popolne enakopravnosti.

Prizadevale si bodo, da bodo z razvijanjem enakopravnega sodelovanja pospeševale medsebojno razumevanje in zaupanje, prijateljske in dobrososedske odnose med seboj, mednarodni mir, varnost in pravičnost. Prav tako si bodo prizadevale, da bodo z razvijanjem sodelovanja večale blaginjo narodov in prispevale k uresničenju njihovih teženj, med drugim s pomočjo prednosti, ki izvirajo iz boljšega medsebojnega spoznavanja ter iz napredka in dosežkov na gospodarskem, znanstvenem, tehnološkem, družbenem, kulturnem in humanitarnem področju. Ukrepale bodo, da bi ustvarile trezne pogoje, da bi te prednosti postale vsem dostopne, upoštevale bodo interes

vseh za zmanjšanje razlik v stopnji gospodarskega razvoja in še posebej interese držav v razvoju povsod po svetu.

Potrjujejo, da imajo vlade, ustanove, organizacije in osebe ustrezno in pozitivno vlogo, ko prispevajo k uresničevanju teh ciljev njihovega sodelovanja.

Trudile se bodo, da bodo s krepitvijo sodelovanja, kot je zgoraj navedeno, razvijale tesnejše medsebojne odnose na boljšem in trajnejšem temelju v korist narodov.

X. Izpolnjevanje v dobri veri obveznosti po mednarodnem pravu

Države udeleženke bodo izpolnjevale v dobri veri (vestno in pošteno) svoje obveznosti po mednarodnem pravu, tako obveznosti, ki izvirajo iz obče priznanih načel in pravih mednarodnega prava, kakor tudi obveznosti, ki izvirajo iz pogodb ali drugih sporazumov v skladu z mednarodnim pravom, katerih stranke so.

Pri uveljavljanju svojih suverenih pravic, vstevši pravico, določati svoje zakone in predpise, bodo ravnale v skladu s svojimi pravnimi obveznostmi po mednarodnem pravu; vrh tega bodo ustrezno upoštevale določila Sklepne listine Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi in jih izvajale.

Države udeleženke potrjujejo, da bodo v primeru neskladnosti med obveznostmi članic Združenih narodov po Ustanovni listini Združenih narodov in njihovimi obveznostmi po kateri koli drugi pogodbi ali mednarodnem sporazumu obveljale njihove obveznosti po Ustanovni listini v skladu s 103. členom Ustanovne listine Združenih narodov.

Vsa zgoraj navedena načela so prvenstvenega pomena in v skladu s tem bodo uporabljena enako in brez pridržkov in vsako načelo bo tolmačeno ob upoštevanju vseh drugih.

Države udeleženke izražajo odločenost, da bodo v celoti spoštovale in uporabljale ta načela, tako kot so zapisana v tej Deklaraciji, v vseh njihovih vidih, v svojih medsebojnih odnosih in sodelovanju, da tako zagotovijo sleherni državni udeleženki koristi, ki izhajajo iz spoštovanja in uporabe teh načel po vseh.

Države udeleženke ugotavljajo ob dolžnem upoštevanju zgoraj navedenih načel in še posebej prvega stavka desetega načela »Izpolnjevanje v dobri veri obveznosti po mednarodnem pravu«, da ta Deklaracija ne zadeva njihovih pravic in obveznosti ali ustreznih pogodb in drugih sporazumov in dogovorov.

Države udeleženke izražajo prepričanje, da bo spoštovanje teh načel spodbudilo razvoj normalnih in prijateljskih odnosov ter pospeševalo sodelovanje med njimi na vseh področjih. Izražajo tudi prepričanje, da bo spoštovanje teh načel spodbujalo razvoj političnih stikov med njimi, to pa bo spet prispevalo k boljšemu vzajemnemu razumevanju njihovih stališč in pogledov.

Države udeleženke razglasaajo svoj namen, da bodo urejale svoje odnose z drugimi državami v duhu načel, zapisanih v tej Deklaraciji.

b) Vprašanja, ki zadevajo uveljavljanje nekaterih zgoraj navedenih načel

1) Države udeleženke, ki

znova potrjujejo, da bodo spoštovale in se zares vzdrževale grožnje s silo ali uporabe sile, in so prepričane, da morajo to načelo uveljaviti kot resnično normo v mednarodnem življenju;

izjavljajo, da so v svojih medsebojnih odnosih odločene spoštovati in izvajati med drugim naslednja določila, ki so v skladu z Deklaracijo o načelih, veljavnih za odnose med državami udeleženkami:

— da na vse načine in v vseh oblikah, ki jih imajo za primerne, uresničujejo in izvajajo obveznost, da se bo-

do vzdrževale grožnje s silo ali uporabe sile v svojih medsebojnih odnosih;

— da se bodo vzdrževale vsakršne uporabe oboroženih sil, ki ni v skladu s smotri in načeli Ustanovne listine Združenih narodov in z določili Deklaracije o načelih, veljavnih za odnose med državami udeleženkami, zoper drugo državo udeleženko, posebej pa še vdora ali napada na njeno ozemlje;

— da se bodo vzdrževale vsakršne manifestacije sile, ki ima namen pripraviti drugo državo udeleženko, da se odreče popolnemu uveljavljanju svojih suverenih pravic;

— da se bodo vzdrževale vsakršnega dejanja gospodarskega pritiska z namenom, da podredijo svojim koristim uveljavljanje pravic druge države, ki so lastne njeni suverenosti, in si tako zagotovijo kakršne koli prednosti.

— da bodo sprejemale učinkovite ukrepe, ki bodo po svojem obsegu in naravi pomenili korake h končnemu cilju splošne in popolne razorožitve pod doslednim in učinkovitim mednarodnim nadzorstvom;

— da bodo z vsemi sredstvi, ki jih ima vsaka izmed njih za ustrezna, pomagale ustvarjati ozračje zaupanja in spoštovanja med narodi v skladu z njihovo dolžnostjo, da se vzdržijo propagiranja agresivnih vojn ali kakršne koli grožnje s silo ali uporabe sile proti drugi državi udeleženki v nasprotju s cilji Združenih narodov in z Deklaracijo o načelih, veljavnih za odnose med državami udeleženkami;

— da bodo storile vse, kar je v njihovi moči, da bodo reševale izključno z miroljubnimi sredstvi vse medsebojne spore, ki bi utegnili, če bi se nadaljevali, ogroziti mednarodni mir in varnost v Evropi, in da bodo predvsem iskale rešitev z miroljubnimi sredstvi, navedenimi v 33. členu Ustanovne listine Združenih narodov;

— da se bodo odpovedale vsakršnemu dejanju, ki bi utegnilo ovirati mirno reševanje sporov med državami udeleženkami.

ii) Države udeleženke, ki

znova potrjujejo, da so odločene poravnati svoje spore, kot je navedeno v načelu o mirnem reševanju sporov;

— *prepričane*, da mirno reševanje sporov dopolnjuje neuporabo grožnje s silo ali uporabo sile, kar je sicer oboje bistveno, dasi ne edini faktor za ohranitev in utrditev miru in varnosti;

— *v želji*, okrepiti in izboljšati metode, ki jih imajo na voljo za mirno reševanje sporov; so zato

1. odločene še naprej raziskovati in izpopoljevati obče sprejemljivo metodo za mirno reševanje sporov, ki naj dopolni obstoječe metode, in v ta namen nadaljevati z obdelavo »Osnutka Konvencije o evropskem sistemu za mirno reševanje sporov«, ki ga je predložila Švica med drugo fazo Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, pa tudi drugih predlogov, ki se nanašajo nanj ali pa so usmerjeni k izdelavi takšne metode.

2. odločajo, da bo na vabilo Švice sklican sestanek strokovnjakov vseh držav udeleženk, ki naj uresniči mandat, opisan zgoraj v 1. odstavku, v okviru in po postopkih kontinuitete Konference, določenih v poglavju »Kontinuiteta konference«.

3. ta sestanek strokovnjakov bo sledil sestanku predstavnikov, ki jih bodo imenovali ministri za zunanje zadeve držav udeleženk, predvidenemu v skladu s poglavjem »Kontinuiteta konference« za leto 1977; delovni rezultati tega sestanka strokovnjakov bodo predloženi vladam.

2.

Dokument o ukrepih za krepitev zaupanja in nekaterih vidikih varnosti in razorožitve

Države udeleženke, ki

*želi*jo odstraniti vzroke napetosti, ki morda obstajajo med njimi, in tako prispevati h krepitvi miru in varnosti na svetu;

odločene krepiti medsebojno zaupanje in tako prispevati k večji stabilnosti in varnosti v Evropi;

odločene, dalje, da se bodo v medsebojnih odnosih pa tudi v svojih mednarodnih odnosih na sploh vzdrževale grožnje s silo ali uporabe sile zoper ozemeljsko celovitost ali politično neodvisnost katere koli države, ali pa kakršnemu koli drugemu načinu, ki ni v skladu s cilji Združenih narodov in z Deklaracijo o načelih, veljavnih za odnose med državami udeleženkami, sprejeto v tej Sklepnih listini;

uvidevajo, da je potrebno prispevati k zmanjšanju nevarnosti oboroženega spopada in nesporazuma ali zgrešene ocene o vojaških dejavnostih, ki bi utegnile vzbuditi bojazen, zlasti takrat kadar države udeleženke nimajo jasnih in pravočasnih obvestil o naravi takšnih dejavnosti;

upoštevajo razloge, pomembne za prizadevanja, usmerjena k zmanjšanju napetosti in pospeševanju razorožitve; priznavajo, da bo izmenjava povabiljenih opazovalcev na vojaških manevrih prispevala k navezovanju stikov in k medsebojnemu razumevanju;

so proučile vprašanje vnaprejšnjega obveščanja o večjih vojaških premikih v smislu krepitve zaupanja;

priznavajo, da so tudi druga pota, po katerih lahko posamezne države še več prispevajo k svojim skupnim ciljem;

prepričane o političnem pomenu vnaprejšnjega obveščanja o večjih vojaških manevrih za poglobljanje medsebojnega razumevanja in za krepitev zaupanja, stabilnosti in varnosti;

prevzemajo odgovornost vsake posebej za uresničevanje teh ciljev in za izvajanje tega ukrepa v skladu s sprejetimi kriteriji in modalitetami, kar je bistvenega pomena za uresničenje teh ciljev;

priznavajo, da ta ukrep, ki izvira iz političnega sklepa, temelji na prostovoljni podlagi; so sprejele naslednje:

Vnaprejšnje obveščanje o večjih vojaških manevrih

Po običajnih diplomatskih kanalih bodo obveščale o svojih večjih vojaških manevrih vse druge države udeleženke v skladu z naslednjimi določili:

Obvestila bodo poslana o večjih vojaških manevrih, ki presegajo skupno število 25.000 vojakov kopenskih sil, se premikajo samostojno ali pa v povezavi s kakršnimi koli zračnimi ali pomorskimi sestavi (v tem kontekstu zajema izraz »kopenske sile« tudi izkrcevalne enote ali enote zračne pehote). V primeru samostojnih manevrov izkrcevalnih enot ali enot zračne pehote, ali združenih manevrov, ki zajemajo takšne enote, bo številčna moč teh enot vračunana v to skupno število. Razen tega je mogoče poslati tudi obvestilo, če gre za združene manevre, ki ne dosegaajo zgoraj navedenega skupnega števila, zajemajo pa kopenske sile skupaj z znatnim številom bodisi izkrcevalnih enot ali enot zračne pehote, ali pa obojih.

Obvestilo bo poslano o večjih vojaških manevrih na ozemlju vsake države udeleženke v Evropi, pa tudi, če je mogoče, v sosednjem pomorskem območju ali zračnem prostoru.

Če se ozemlje države udeleženke razteza izven Evrope, je treba vnaprejšnje obvestilo poslati samo za manevre na območju, globokem 250 kilometrov od meje, ki je nasproti kateri koli drugi evropski državi udeleženki ali ki je skupna obema, vendar država udeleženka ni dolžna poslati obvestila, če to območje leži ob meji države udeleženke, ki je nasproti neevropski državi neudeleženki Konference ali je obema skupna.

Obvestilo bo poslano 21 dni ali več pred začetkom manevrov, če pa je bila odločitev o manevrih sprejeta v krajšem roku, čimprej pred dnevom, ko se začnejo manevri.

Obvestilo bo vsebovalo podatke o nazivu manevrov, če ga imajo, o splošnem namenu in o državah, ki sodelujejo na manevrih, o kategoriji ali kategorijah in številčni moči sodelujočih sil, o območju in predvidenem časovnem okviru manevrov. Države udeleženke bodo prav tako, če je mogoče, poslale dodatne važne podatke, zlasti o sestavi sodelujočih sil in o trajanju njihove udeležbe.

Vnaprejšnje obveščanje o drugih vojaških manevrih

Države udeleženke priznavajo, da lahko prispevajo še več h krepitvi zaupanja in povečanju varnosti in stabilnosti in da v tem smislu lahko tudi obveščajo druge države udeleženke o vojaških manevrih manjšega obsega, s posebnim ozirom na tiste, ki so blizu območja takšnih manevrov.

Z istim namenom države udeleženke tudi priznavajo, da lahko obveščajo tudi o drugih vojaških manevrih, ki jih izvajajo.

Izmenjava opazovalcev

Države udeleženke bodo vabile druge države udeleženke, prostovoljno in na dvostranski podlagi, v duhu vzajemnosti in dobre volje do vseh držav udeleženek, naj pošljejo na vojaške manevre opazovalce.

Država, ki vabi, bo za vsak primer posebej določila število opazovalcev, postopek in pogoje za njihovo udeležbo in bo dala tudi druga obvestila, če se ji bo zdelo potrebno. Nudila bo tudi ustrezne usluge in gostoljubje.

Povabilo bo poslano po običajnih diplomatskih kanalih, čimprej bo mogoče.

Vnaprejšnje obvestilo o večjih vojaških premikih

V skladu s Sklepnimi priporočili helsinkih posvetovanj so države udeleženke proučile vprašanje vnaprejšnjega obveščanja o večjih vojaških premikih kot ukrepu za krepitev zaupanja.

V skladu s tem ugotavljajo države udeleženke, da lahko po lastni izbiri in v želji, prispevati h krepitvi zaupanja, obveščajo o svojih večjih vojaških premikih.

V tem duhu bodo države udeleženke Konference o varnosti in sodelovanju in varnosti v Evropi še naprej proučevale vprašanje vnaprejšnjega obveščanja o vojaških premikih, pri čemer bodo posebej upoštevale izkušnje, pridobljene med izvajanjem ukrepov, zapisanih v tem dokumentu.

Drugi ukrepi za krepitev zaupanja

Države udeleženke uvidevajo, da so še druga pota, po katerih je mogoče prispevati k uresnitvi njihovih skupnih ciljev.

Zlasti bodo, upoštevaje posebej vzajemnost in z namenom doseči boljše medsebojno razumevanje, pospeševale izmenjavo s povabili svojega vojaškega osebja, vstevši obiske vojaških delegacij.

...

Da bi čimveč prispevale k skupnemu cilju krepitve zaupanja, bodo države udeleženke pri opravljanju svojih vojaških dejavnosti na območju, ki ga zajemajo določila o vnaprejšnjem obveščanju o večjih vojaških manevrih, resno upoštevale in spoštovale ta cilj.

Prav tako priznavajo, da bi lahko izkušnje, pridobljene pri izpolnjevanju zgoraj navedenih določil, skupaj z drugimi prizadevanji pomagale razvijati in širiti ukrepe za krepitev zaupanja.

II Vprašanja, ki se tičejo razorožitve

Države udeleženke priznavajo korist, ki jo za vse skupaj pomenijo napor, usmejeni k zmanjšanju nevarnosti vojaške konfrontacije, in pospeševanju razorožitve, ki naj bi dopolnili politično popuščanje napetosti v Evropi in okrepili njihovo varnost. Prepričane so, da so potrebni učinkoviti ukrepi na teh področjih, ki po svojem dosegu in po svoji naravi pomenijo korake, ki bodo naposled pripeljali do splošne in popolne razorožitve pod doslednim in učinkovitim mednarodnim nadzorstvom, omogočili pa naj bi okrepitev miru in varnosti na svetu.

III Splošne ugotovitve

Po obravnavi stališč, izraženih o raznih vprašanjih, ki se tičejo krepitve varnosti v Evropi z združenimi napori

za pospeševanje popuščanja napetosti in razorožitve, bodo države udeleženke, kadar sodelujejo pri takšnih naporih v tem kontekstu posebej upoštevale naslednje bistvene ugotovitve:

— medsebojno dopolnjevanje političnih in vojaških vidikov varnosti;

— soodvisnost varnosti vsake države udeleženke z varnostjo Evrope kot celote in povezavo, ki v širšem kontekstu svetovne varnosti obstaja med varnostjo v Evropi in varnostjo na območju Sredozemlja;

— spoštovanje varnostnih interesov vseh držav udeleženk Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, ki so lastne njihovi suvereni enakopravnosti;

— pomen, ki velja temu, da udeleženke takšnih pogajanj poskrbijo, da bodo obvestila o razvoju, napredku in rezultatih pogajanj poslana na ustrezen način drugim državam udeleženkam Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, in obratno, utemeljeni interes sleherne med njimi, da bodo njena gledišča upoštevana.

Sodelovanje v gospodarstvu, v znanosti in tehnologiji in pri varstvu okolja

Države udeleženke, ki

prepričane, da njihovi napor za razvoj sodelovanja v trgovini, industriji, znanosti in tehnologiji, varstvu okolja in na drugih področjih gospodarske dejavnosti prispevajo h krepitvi miru in varnosti v Evropi in vsega sveta;

priznavajo, da bi sodelovanje na teh področjih spodbujalo gospodarski in družbeni napredek in zboljševalo pogoje za življenje;

se zavedajo razlik med svojimi gospodarskimi in družbenimi sistemi;

znova potrjujejo, da hočejo okrepiti takšno medsebojno sodelovanje ne glede na svoje sisteme;

priznavajo, da se takšno sodelovanje ob potrebnem upoštevanju različnih stopenj gospodarskega razvoja lahko razvija na temelju enakopravnosti in vzajemne zadovoljive partnerjeve ter na temelju obojestransosti (recipročnosti), ki omogoča pravično delitev ugodnosti in obveznosti v primerljivem obsegu ob spoštovanju bilateralnih in multilateralnih pogodb;

upoštevajo koristi držav v razvoju na vsem svetu, vstevši tiste države udeleženke, ki se gospodarsko šele razvijajo; znova potrjujejo, da hočejo sodelovati, da bi dosegle cilje in smotre, zastavljene po pristojnih organih Združenih narodov v ustreznih dokumentih o razvoju, pri čemer je upoštevati, da vsaka država udeleženka ohrani svoja stališča do teh dokumentov; posebno pozornost posvečajo najmanj razvitim državam;

prepričane, da čedalje večja medsebojna gospodarska odvisnost vsega sveta zahteva krepitev skupnih in učinkovitih naporov za razreševanje poglobljenih svetovnih gospodarskih problemov, kot so hrana, energija, surovine, monetarna in finančna vprašanja, in potemtakem poudarja najnost pospeševanja stabilnih in pravičnih mednarodnih gospodarskih odnosov ter tako prispeva k trajnemu in diverzificiranemu razvoju vseh držav;

upoštevajo delo, ki so ga že zastavile ustrezne mednarodne organizacije, in želijo izkoristiti možnosti, ki jim jih ponujajo te organizacije, zlasti pa Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo za uresničevanje določil sklepnih dokumentov Konference;

smatrajo, da imajo smernice in konkretna priporočila v nadaljnjih besedilih namen spodbujati nadaljnji razvoj njihovih vzajemnih gospodarskih odnosov, in so prepričane, da bi se moralo njihovo sodelovanje na tem področju razvijati ob popolnem spoštovanju načel, veljavnih

za odnose med državami udeleženkami, zapisanih v ustreznem dokumentu, so sprejele naslednje-

I. Trgovinska menjava

Splošna določila

Države udeleženke, ki

se zavedajo rastočega pomena mednarodne trgovine kot enega najvažnejših faktorjev gospodarske rasti in družbenega napredka;

priznavajo, da je trgovina bistven sektor njihovega sodelovanja, in upoštevaajo, da določila iz zgornje preambule veljajo zlasti za to področje;

smatrajo, da obseg in struktura trgovine med državami udeleženkami ne ustrezata vselej možnostim, ki jih odpira sedanja stopnja njihovega gospodarskega, znanstvenega in tehnološkega razvoja;

so odločene pospeševati na temelju modalitet svojega gospodarskega sodelovanja razvoj medsebojne trgovine z dobrinami in storitvami in zagotoviti pogoje, naklonjene takšnemu razvoju;

priznavajo ugoden učinek, ki ga lahko ima za razvoj trgovine uporaba klavzule o največjih ugodnostih;

spodbujale bodo razvoj trgovine na čim širši multilateralni osnovi in se tako trudile izkoriščati razne gospodarske in trgovinske možnosti;

priznavajo pomen dvostranskih in večstranskih sporazumov med vladami in drugih sporazumov za dolgoročni razvoj trgovine;

ugotavljajo pomen monetarnih in finančnih vprašanj za razvoj mednarodne trgovine in se bodo trudile, da bi jih obravnavale tako, da bi prispevale k trajni rasti trgovine;

prizadevale si bodo, da bi zmanjšale ali postopoma odstranile vsakršne ovire za razvoj trgovine;

podpirale bodo stanovito rast trgovine, hkrati pa se bodo čimbolj izogibale nenadnim nihanjem v svojem trgovanju;

smatrajo, da bi morala njihova trgovina s posameznimi proizvođači potekati tako, da ne bo povzročala ali grozila povzročiti hude škode — v določenih okoliščinah pa celo razkroja tržišča — na domačih tržiščih za te proizvode, zlasti v škodo domačim proizvajalcem podobnih ali neposredno konkurenčnih proizvodov; kar zadeva pojem rast

kroja tržišča, ga je razumeti tako, da se ni mogoče sklicevati nanj v nasprotju z ustreznimi določili v njihovih mednarodnih pogodbah; če pa uporabijo zaščitne ukrepe, bodo storile to v skladu s svojimi obveznostmi na tem področju, ki izhajajo iz mednarodnih sporazumov, katerih stranke so, pri čemer bodo upoštevale koristi neposredno prizadetih strank;

posvečale bodo potrebno pozornost ukrepom za pospeševanje trgovine in za diverzifikacijo njene strukture; ugotavljajo, da bi rast in diverzifikacija trgovine prispevali k širšim možnostim za izbiro proizvodov;

smatrajo za koristno ustvarjati ugodne pogoje za udeležbo družb, organizacij in podjetij pri razvoju trgovine.

Poslovni stiki in olajšave

Države udeleženke, ki

se zavedajo pomena prispevka, ki bi ga izboljšanje poslovnih stikov in vzporedno poglobljanje zaupanja in poslovnih odnosov lahko imelo za razvoj trgovinskih in gospodarskih odnosov;

bodo sprejele ukrepe, ki bodo še izboljšali pogoje za razširitev stikov med predstavniki uradnih teles, različnih organizacij, podjetij, družb in bank, ki se ukvarjajo z zunanjo trgovino, zlasti pa, kadar je to koristno, med prodajalci in porabniki proizvodov in storitev, za proučevanje trgovinskih možnosti, za sklepanje pogodb, za zagotovitev njihovega izpolnjevanja in za organizacijo vzdrževalnih servisov;

spodbujale bodo organizacije, podjetja in družbe, ki se ukvarjajo z zunanjo trgovino, k ukrepom za pospešitev poslovnih pogajanj;

poleg tega bodo sprejele ukrepe za izboljšanje delovnih pogojev predstavnikov tujih organizacij, podjetij, družb in bank, ki se ukvarjajo z zunanjo trgovino, zlasti pa v naslednjem:

— s posredovanjem potrebnih informacij, v številni informacije o zakonodaji in predpisih o ustanavljanju in delovanju stalnih predstavništev zgoraj navedenih teles;

— s čimbolj naklonjenim obravnavanjem morebitnih prošenj za ustanovitev stalnega predstavništva in uradov za ta namen, v številni, kjer je to primerno, odpiranje skupnih uradov dveh ali več družb;

— s podporo pri zagotavljanju, ob najugodnejših možnih in enakih pogojih za vse predstavnike zgoraj navedenih teles, nastanitve v hotelih, zvez in drugih storitev, ki jih normalno potrebujejo, pa tudi ustreznih poslovnih in stanovanjskih prostorov za delovanje stalnega predstavništva;

Priznavajo pomen takšnih ukrepov za spodbujanje večje udeležbe majhnih in srednje velikih podjetij v trgovini med državami udeleženkami.

Informiranje o gospodarstvu in trgovini

Države udeleženke, ki

se zavedajo rastočega pomena informacij o gospodarstvu in trgovini za razvoj mednarodne trgovine,

smatrajo, da naj bodo informacije o gospodarstvu takšne, da bodo omogočale zadovoljive tržne analize in izdelavo srednjeročnih in dolgoročnih prognoz ter tako prispevale k zagotovitvi trajnih trgovinskih tokov in boljšega izkoriščanja možnosti za trgovanje,

izražajo pripravljenost izboljšati kakovost in povečati količino in pretok gospodarskih in potrebnih upravnih informacij,

smatrajo, da je vrednost statističnih informacij na mednarodni ravni v znatni meri odvisna od njihove primerljivosti;

bodo spodbujale objavljane in širjenje gospodarskih in trgovskih informacij v rednih presledkih in kar se da naglo, zlasti pa:

— statistike o proizvodnji, narodnem dohodku, proračunu, porabi, in produktivnosti;

— statistike o zunanji trgovini, sestavljene na podlagi

primerljive klasifikacije, v številni različembo po proizvodih z navedbo obsega in vrednosti, kakor tudi z navedbo države proizvajalke in namembne države;

— zakone in predpise o zunanji trgovini;

— informacije, ki omogočajo prognoze razvoja gospodarstva, koristne za pospeševanje trgovine, na primer takšne, ki zadevajo splošno usmerjenost nacionalnih gospodarskih načrtov in programov;

— druge informacije, ki lahko pomagajo poslovnim ljudem pri njihovih gospodarskih stikih, na primer periodični imeniki, sezname in, kjer je mogoče, organizacijske sheme podjetij in organizacij, ki se ukvarjajo z zunanjo trgovino;

bodo spodbujale poleg zgoraj navedenega razvoj izmenjave informacij o gospodarstvu in trgovini s pomočjo, kjer prihaja v poštev, mešanih komisij za gospodarsko, znanstveno in tehnično sodelovanje, ter nacionalnih in mešanih trgovinskih zbornic in drugih ustreznih teles;

bodo podpirale v okviru Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo proučevanje možnosti za vzpostavitev multilateralnega sistema obveščanja o zakonih in predpisih, ki se nanašajo na zunanjo trgovino, in o njihovih spremembah;

bodo spodbujale mednarodno usklajevanje statističnih nomenklatur, zlasti v okviru Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo.

Trženje (marketing)

Države udeleženke, ki

priznavajo pomen prilagajanja proizvodnje zahtevam tujih tržišč kot pripomočka za razmah mednarodne trgovine,

se zavedajo, da morajo biti izvozniki v največji meri seznanjeni z zahtevami potencialnih porabnikov in jih upoštevati,

bodo spodbujale organizacije, podjetja in družbe, ki se ukvarjajo z zunanjo trgovino, naj še bolj razvijajo strokovno znanje in metode, potrebne za učinkovito trženje;

bodo spodbujale izboljšanje pogojev za izvedbo ukrepov, ki naj spodbujajo trgovino in zadovoljujejo potrebe porabnikov glede na uvožene proizvode, zlasti z analizo tržišča in oglasnimi akcijami kakor tudi, če je koristno, ustanavljanjem oskrbovalnih služb, dobavljanjem rezervnih delov, servisnih služb in usposabljanje potrebnega domačega tehničnega osebja;

bodo spodbujale mednarodno sodelovanje na področju pospeševanja trgovinske menjave, v številni trženje (marketing), kakor tudi delo, zastavljeno v teh smereh v mednarodnih telesih in posebej v okviru Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo.

2. Industrijsko sodelovanje in projekti skupnega pomena

Industrijsko sodelovanje

Države udeleženke, ki

smatrajo, da industrijsko sodelovanje, ki izhaja iz gospodarskih pobud, lahko:

— ustvari trajne vezi in tako okrepi globalno dolgoročno gospodarsko sodelovanje,

— prispeva h gospodarski rasti kakor tudi k razmahu in diverzifikaciji mednarodne trgovine in k širši uporabi sodobne tehnologije,

— vodi k vzajemno koristnemu izkroščanju gospodarskih komplementarnosti z boljšo uporabo vseh proizvodnih faktorjev, in

— pospeši industrijski razvoj vseh udeležencev takšnega sodelovanja,

nameravajo spodbujati razvoj industrijskega sodelovanja med pristojnimi organizacijami, podjetji ali družbami svojih držav;

smatrajo, da sporazumi med vlada mi ali drugi bilateralni in multilateralni sporazumi med zainteresiranimi strankami lahko olajšajo industrijsko sodelovanje;

ugotavljajo, da bi morale pri pospeševanju industrijskega sodelovanja upoštevati gospodarsko strukturo in stopnjo razvoja svojih držav;

ugotavljajo, da se industrijsko sodelovanje uresničuje s pogodbami, sklenjenimi med pristojnimi organizacijami, podjetji in družbami na podlagi gospodarskih meril; izražajo pripravljenost podpirati ukrepe, ki naj ustvarijo ugodne pogoje za industrijsko sodelovanje;

priznavajo nadalje, da so za razvoj industrijskega sodelovanja, če je v njihovem vzajemnem interesu, lahko koristne tudi naslednje konkretne oblike, in sicer: skupna proizvodnja in prodaja, specializacija v proizvodnji in prodaji, graditev, adaptacija in modernizacija industrijskih obratov, kooperacija pri postavljanju kompletnih industrijskih naprav, da bi tako pridobile del njihovih proizvodov, mešane družbe, izmenjava know-how, tehničnih informacij, patentov in licenc ter skupne industrijske raziskave v okviru posameznih kooperacijskih projektov;

priznavajo, da je mogoče uporabiti nove oblike industrijskega sodelovanja za zadovoljitev konkretnih potreb; ugotavljajo pomen gospodarskih, trgovinskih, tehničnih in upravnih informacij, ki zagotavljajo razvoj industrijskega sodelovanja;

smatrajo, da je zaželeno:

— zboljšati kakovost in količino informacij, ki se tičejo industrijskega sodelovanja, zlasti zakonov in predpisov, in še posebej deviznih predpisov, splošnih usmeritev nacionalnih gospodarskih načrtov in programov kakor tudi prioritete v programih in gospodarskih pogojeh na tržišču; in

— širiti vse potrebne informacije o tem, kolikor je mogoče hitro;

bodo podpirale vse oblike izmenjave informacij in obvestil o izkušnjah s področja industrijskega sodelovanja, v številni stike med morebitnimi partnerji in, kjer prihaja v poštev, z mešanimi komisijami za gospodarsko, industrijsko, znanstveno in tehnično sodelovanje, z nacionalnimi in mešanimi trgovinskimi zbornicami in drugimi ustreznimi telesi;

smatrajo, da je zaželeno, da zaradi širjenja industrijskega sodelovanja spodbujajo iskanje možnosti za sodelovanje in uresničevanje kooperacijskih projektov, in bodo v ta namen med drugim ukrepale tako, da bodo olajšale in širile vse oblike poslovnih stikov med pristojnimi organizacijami, podjetji in družbami oziroma med ustreznim osebjem;

smatrajo, da določila, ki jih je sprejela Konferenca o poslovnih stikih na gospodarskem in trgovinskem področju, veljajo tudi za tuje organizacije, podjetja ali družbe, udeležene pri industrijskem sodelovanju, upoštevajoč posebne okoliščine tega sodelovanja, in si bodo zlasti prizadevale zagotoviti osebjem, ki sodeluje pri uresničevanju kooperacijskih projektov, ustrezne delovne pogoje;

smatrajo za zaželeno, da naj bodo predlogi za projekte industrijskega sodelovanja dovolj precizni in da naj vsebujejo potrebne gospodarske in tehnične podatke, zlasti predračun stroškov projekta, podatke o predvideni obliki kooperacije in o tržnih možnostih, da bi morebitni partnerji lahko zastavili začetne študije in v najkrajšem možnem času prišli do sklepov;

bodo spodbujale stranke, ki se zanimajo za industrijsko kooperacijo, naj ukrepajo za pospešitev pogajanj o sklenitvi kooperacijskih pogodb;

priporočajo nadalje, naj se — na primer v okviru Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo — nadaljuje proučevanje načinov za zboljšanje posredovanja informacij tistim, ki se zanimajo za podatke o splošnih pogojih industrijskega sodelovanja in za smernice za pripravo pogodb s tega področja;

smatrajo za zaželeno, da še zboljšajo pogoje za uresničevanje projektov industrijske kooperacije s posebnim ozrom na:

— zaščito interesov partnerjev pri projektih industrijske kooperacije, v številni pravno zaščito vseh oblik njihovega premoženja;

— upoštevanje potreb in možnosti za industrijsko kooperacijo v okviru svoje gospodarske politike in posebej v svojih nacionalnih gospodarskih načrtih in programih, tako da bo v skladu z njihovim gospodarskim sistemom;

smatrajo za zaželeno, da naj partnerji pri sklepanju pogodb o industrijski kooperaciji izrecno pazijo na določila, ki se tičejo dajanja vzajemne pomoči, in na določila o posredovanju potrebnih informacij med uresničevanjem teh pogodb, zlasti zato, da bi dosegli potrebno tehnično raven in kakovost proizvodov, izdelanih v takem sodelovanju;

priznavajo koristnost večjega sodelovanja majhnih in srednje velikih podjetij pri projektih industrijske kooperacije.

Projekti skupnega pomena

Države udeleženke, ki

smatrajo, da jim njihov gospodarski potencial in njihova naravna bogastva omogočajo, ob skupnih naporih, dolgoročno kooperacijo tako na regionalni kot na subregionalni ravni za uresničevanje velikih projektov skupnega pomena in da ti lahko prispevajo k pospešenemu gospodarskemu razvoju udeleženih držav,

smatrajo za zaželeno, naj bi bilo pristojnim organizacijam, podjetjem in družbam iz vseh držav omogočeno izraziti zanimanje za udeležbo pri takšnih projektih in sodelovati pri njihovem uresničevanju, če pride do sporazuma,

ugotavljajo, da določila, ki jih je sprejela Konferenca o industrijski kooperaciji, lahko veljajo tudi za projekte skupnega pomena;

smatrajo za zaželeno, da spodbujajo, kjer ustreza, pristojne in zainteresirane organizacije, podjetja in družbe k proučevanju možnosti za uresničitev projektov skupnega pomena na področju energetskih virov, izkoriščanja surovin ter transporta in komunikacij;

smatrajo za zaželeno, da organizacije, podjetja in družbe, ki proučujejo možnosti za udeležbo pri projektih skupnega pomena, izmenjujejo s svojimi morebitnimi partnerji po ustreznih kanalih potrebne gospodarske, pravne, finančne in tehnične informacije, ki se tičejo takšnih projektov;

smatrajo, da so področja energetskih virov, zlasti nafte, naravnega plina in premoga ter izkoriščanja in predelave mineralnih surovin, zlasti železove rude in boksita, primerna za krepitev dolgoročnega gospodarskega sodelovanja in za razvoj trgovine, ki lahko iz tega nastane;

smatrajo, da možnosti za projekte skupnega pomena, usmerjene k dolgoročnemu gospodarskemu sodelovanju, obstajajo tudi na naslednjih področjih:

— izmenjava električne energije v Evropi, ki ima za namen čimbolj racionalno izkoriščati kapacitete elektrarn;

— sodelovanje pri iskanju novih virov energije, zlasti na področju jedrske energije;

— razvoj cestnih omrežij in sodelovanje, ki ima namen urediti med seboj povezano plovno omrežje v Evropi;

— sodelovanje pri raziskavah in izpopolnjevanju opreme za kombinirani transport in manipulacijo s kontejnerji;

— priporočajo državam, ki se zanimajo za projekte skupnega pomena, naj razmislijo, pod kakšnimi pogoji bi jih bilo mogoče izdelati in, če želijo, ustvariti potrebne pogoje, da bodo uresničeni.

3. Določila o trgovini in industrijski kooperaciji

Usklajevanje standardov

Države udeleženke, ki

priznavajo, da je razvoj mednarodnega usklajevanja standardov in tehničnih predpisov in mednarodnega sodelovanja na področju overavljanja (certifikacije) po-

membno sredstvo za odstranjevanje tehničnih ovir v mednarodni trgovini in industrijskem sodelovanju, ki olajšuje njun razvoj in dviga produktivnost,

znova potrjujejo svojo željo po čim širši mednarodni uskladi tv standardov in tehničnih predpisov;

izražajo pripravljenost, pospeševati mednarodne sporazume in druge ustrezne dogovore o sprejemljivosti certifikatov o uskladenosti s standardi in tehničnimi predpisi; smatrajo za zaželeno, razširiti mednarodno sodelovanje pri standardizaciji, zlasti s podpiranjem dejavnosti mednarodnih in drugih ustreznih organizacij na tem področju.

Arbitraža

Države udeleženke, ki

smatrajo, da bi naglo in pravično reševanje sporov, ki utegnejo nastati pri trgovskih transakcijah v zvezi z blagom in storitvami in pri pogodbah o industrijski kooperaciji, prispevalo k razmahu in olajšavi trgovine in sodelovanja,

smatrajo, da je arbitraža ustrezná pot za reševanje takšnih sporov,

priporočajo organizacijam, podjetjem in družbam v svojih državah, naj, kjer je primerno, vključujejo v določila o arbitraži v trgovske pogodbe, v pogodbe o industrijski kooperaciji ali v posebne sporazume;

priporočajo, naj določila o arbitraži predvidevajo arbitražo v skladu z vzajemno sprejemljivim pravilnikom in dopuščajo arbitražo v tretji državi, vselej upoštevajoč mednarodne in druge sporazume s tega področja.

Posebni bilateralni dogovori

Države udeleženke, ki

se zavedajo, da je treba olajševati trgovino in pospeševati uporabo novih oblik industrijske kooperacije

bodo v ustreznih primerih naklonjeno obravnavale, posebne bilateralne sporazume o različnih vprašanih vzajemnega pomena na področju trgovinske menjave in industrijske kooperacije, s posebnim namenom ogniti se dvojni obdavčitvi in olajšati transfer dobičkov in repatriacijo vrednosti investiranih sredstev.

4. Znanost in tehnologija

Države udeleženke, ki

so prepričane, da je znanstveno in tehnološko sodelovanje pomemben prispevek h krepitvi varnosti in sodelovanja med njimi, ker olajšuje učinkovito reševanje problemov skupnega pomena in zboljšuje življenjske razmere ljudi,

smatrajo, da je pri razvijanju takšnega sodelovanja vážno zboljšati pretok informacij in izkušenj in olajšati proučevanje in prenos znanstvenih in tehnoloških dosežkov kakor tudi dostop do teh dosežkov na vzajemno koristni podlagi in na področjih sodelovanja, o katerih so se sporazumele zainteresirane stranke,

smatrajo, da naj morebitni partnerji, to se pravi pristojne organizacije, ustanove, podjetja, znanstveniki in tehnologi držav udeleženk sami določijo možnosti za vzajemno koristno sodelovanje in izdelajo nadrobnosti takšnega sodelovanja,

potrjujejo, da je takšno sodelovanje mogoče razvijati in uresničevati bilateralno in multilateralno na vladni in nevladni ravni, na primer s pogodbami med vladam ali drugačnimi sporazumi, s mednarodnimi programi, s projekti za kooperacijo in po trgovskih poteh, tudi z uporabo različnih oblik stikov, v številni in neposredne in individualne stike,

se zavedajo, da je treba ukrepati za nadaljnji razvoj znanstvenega in tehnološkega sodelovanja,

Možnosti za zboljšanje sodelovanja

Države udeleženke, ki

priznavajo, da obstajajo možnosti za nadaljnje zboljšanje znanstvenega in tehnološkega sodelovanja in v tem smislu izražajo svoj namen, odstraniti ovire za takšno sodelovanje, zlasti:

— s povečanjem možnosti za izmenjavo in širjenje znanstvenih in tehnoloških informacij med strankami, zainteresiranimi za znanstvene in tehnološke raziskave in sodelovanje, v številni informacije, ki se tičejo organizacije in uresničevanje takšnega sodelovanja;

— z naglim uresničevanjem in boljšo organizacijo, v številni programe mednarodnih obiskov znanstvenikov in specialistov v okviru izmenjav, konferenc in sodelovanja;

— s širšim izkoriščanjem trgovskih poti in dejavnosti za uporabne znanstvene in tehnološke raziskave in za prenos doseženih rezultatov ob posredovanju informacij o intelektualni in industrijski lastnini in o njeni zaščiti;

Področja sodelovanja

Države udeleženke, ki

smatrajo, da na nadaljnjih, kot primer navedenih področjih, obstajajo možnosti za razširitev sodelovanja, s tem, da morebitni partnerji iz držav udeleženk sami določajo in razvijajo projekte in dogovore, ki so skupnega pomena in koristni:

Kmetijstvo

Raziskave novih metod in tehnoloških postopkov za povečanje produktivnosti v poljedelstvu in živinoreji; uporaba kemije v kmetijstvu; načrtovanje, izdelava in uporaba kmetijskih strojev; tehnološki postopki za namakanje in druga dela za zboljšanje kvalitete kmetijskih zemljišč;

Energetika

Novi tehnološki postopki za proizvodnjo, prenos in razdeljevanje energije za čim boljšo uporabo obstoječih goriv in virov vodne energije, kot tudi raziskave novih energetskih virov, v številni jedrsko, sončno in geotermično energijo;

Novi tehnološki postopki, racionalno izkoriščanje virov

Raziskovanje novih tehnoloških postopkov in opreme, namenjene posebej za zmanjšanje porabe energije in za skrajno zmanjšanje ali popolno odpravo izgub;

Tehnologija transporta

Raziskave transportnih sredstev in tehnologije, ki se uporabljajo pri razvoju in izkoriščanju mednarodnih, nacionalnih in mestnih transportnih omrežij, v številni prevoz s kontejnerji, in varnost prevozov;

Fizika

Proučevanje problemov v fiziki visokih energij in plazme; raziskave na področju teoretične in eksperimentalne jedrske fizike;

Kemija

Raziskave problemov v elektrokemiji in kemiji polimerov, naravnih proizvodov, kovin in zlitin, kot tudi na področju izpopolnjevanja kemijske tehnologije, zlasti predelave snovi; praktična uporaba najnovejših dosežkov kemije v industriji, gradbeništvu in na drugih sektorjih gospodarstva;

Meteorologija in hidrologija

Meteorološke in hidrološke raziskave, v številni metode zbiranja, obdelave in prenosa podatkov in njihova uporaba za vremenske in hidrološke napovedi;

Oceanografija

Oceanografske raziskave, v številni proučevanje medsebojnega vplivanja zrak-morje;

Seizmološke raziskave

Proučevanje in napovedovanje potresov in sorodnih geoloških sprememb; razvoj in raziskava tehnologije potresno varnih konstrukcij;

Raziskave ledenikov, trajnih zmrzlin (permafrosta) in pogojev življenja v mrazu

Raziskave ledenikov (glaciologije) in trajnih zmrzlin (permafrosta); tehnologija transporta in gradbeništva; prilagajanje človeka klimatskim ekstremom in spremembam v življenjskih pogojih domačega prebivalstva;

Tehnologija računalništva, zvez in informacij

Razvoj računalnikov kakor tudi sistemov telekomunikacij in informiranja; tehnologija, povezana z računalniki in telekomunikacijami, v številni njihovo uporabo za sisteme upravljanja, za proizvodne procese, za avtomatizacijo, za proučevanje gospodarskih problemov, za znanstvene raziskave ter za zbiranje, obdelavo in širjenje informacij;

Vesoljske raziskave

Vesoljske raziskave in proučevanje naravnih bogastev zemlje in naravnega okolja z opazovanjem iz velike daljave, zlasti s pomočjo satelitov in raketnih sond.

Medicina in javno zdravstvo

Raziskave kardiovaskularnih, virusnih in tumoroznih obolenj, molekularna biologija, nevrofiziologija; razvijanje in preizkušanje novih zdravil; raziskave sodobnih problemov v pediatriji, gerontologiji ter organizacijah in tehnikah zdravstvene službe;

Raziskave okolja

Raziskave specifičnih, znanstvenih in tehnoloških problemov v zvezi s človekovim okoljem.

Oblike in načini sodelovanja

Izražajo mnenje, da je treba pri znanstvenem in tehničnem sodelovanju uporabljati predvsem naslednje oblike in načine:

— izmenjavo in širjenje knjig, periodičnih in drugih znanstvenih in tehnoloških publikacij in dokumentov med zainteresiranimi organizacijami, znanstvenimi in tehničnimi zavodi, podjetji ter znanstveniki in tehnologi kakor tudi sodelovanje pri mednarodnih programih za rezimiranje in katalogiziranje publikacij;

— izmenjavo in obiske in tudi druge neposredne stike in obvestila med znanstveniki in tehnologi na podlagi vzajemnega sporazuma in drugih dogovorov za namene, kot so konzultacije, predavanja in raziskovanja, v številni uporabo laboratorijev, znanstvenih knjižnic in drugih dokumentacijskih centrov, ki so s tem povezani;

— prirejanje mednarodnih in nacionalnih konferenc, simpozijev, seminarjev, tečajev in drugih srečanj znanstvenega in tehnološkega značaja ob sodelovanju tujih znanstvenikov in tehnologov;

— skupno pripravo in izvedbo programov in projektov vzajemnega pomena na podlagi konzultacij in sporazuma med vsemi zainteresiranimi strankami, v številni, kjer je mogoče in ustrezno, izmenjavo izkušenj in rezultatov raziskav ter primerjavo raziskovalnih programov med znanstvenimi in tehnološkimi raziskovalnimi zavodi in organizacijami;

— uprabo komercialnih poti in načinov za ugotavljanje in prenos tehnoloških in znanstvenih dosežkov, v številni sklepanje vzajemno koristnih dogovorov o sodelovanju med družbami in podjetji na sporazumno določenih področjih kakor tudi za uredničevanje, kadar je ustrezno, skupnih raziskovalnih in razvojnih programov in projektov;

— smatrajo, da so zaželene občasne izmenjave mnenj in informacij o znanstvenih politikah, zlasti o obdih vprašanih usmerjanja in vodenja raziskav in o vpraša-

nju boljšega izkoriščanja velikih znanstvenih in eksperimentalnih naprav na podlagi sodelovanja;

priporočajo, da naj pri razvijanju sodelovanja na področju znanosti in tehnologije v polni meri izkoriščajo že uveljavljeno bilateralno in multilateralno sodelovanje, v številni sodelovanja regionalnega in subregionalnega značaja skupaj z oblikami in načini sodelovanja, opisanimi v tem dokumentu;

priporočajo nadalje, naj bi bolj učinkovito izkriščali možnosti in zmogljivosti sedanjih mednarodnih organizacij, medvladnih in nevladnih, ki se ukvarjajo z znanostjo in tehnologijo, za izboljšanje izmenjave informacij in izkušenj, pa tudi za razvijanje drugih oblik sodelovanja na področjih obsega pomena, na primer:

— proučevanje možnosti za razširitev multilateralnega sodelovanja v Ekonomski komisiji Združenih narodov za Evropo ob upoštevanju modelov projektov in raziskav, ki jih uporabljajo v raznih mednarodnih organizacijah; možnosti za pokroviteljstvo konferenc, simpozijev ter študijskih in delovnih skupin, na primer takšnih, ki bi omogočale mlajšim znanstvenikom in tehnologom seznanjati se z uglednimi strokovnjaki na njihovih področjih;

— udeležbo pri določenih mednarodnih programih znanstvenega in tehnološkega sodelovanja, v številni programe UNESCO in drugih mednarodnih organizacij, ki naj omogoči prizadevanje za trajen napredek k ciljem teh programov, zlasti programov UNISIST, ki se posebej tičejo usmerjanja politike informiranja, strokovnega svetovanja, prispevkov k informiranju in obdelavi podatkov.

5. Okolje

Države udeleženke, ki

potrjujejo, da sta varstvo in izboljšanje okolja kakor tudi varstvo narave in racionalno izkoriščanje v prid sedanjih in prihodnjih rodov, ena od pglavitnih nalog za blaginjo narodov in gospodarski razvoj vseh držav in pa da je mogoče večino vprašanih varstva okolja, zlasti v Evropi, učinkovito rešiti samo s tesnim mednarodnim sodelovanjem.

priznavajo, da bi vsaka država udeleženka morala v skladu z načeli mednarodnega prava in v duhu sodelovanja zagotoviti, da dejavnosti na njenem ozemlju ne bodo povzročile poslabšanja okolja v drugi državi ali na območjih zunaj meja nacionalne jurisdikcije,

smatrajo, da je uspeh sleherne politike varstva okolja mogoč samo, če se vsi sloji prebivalstva in družbene sile zavedajo svoje odgovornosti in pomagajo varovati in izboljševati okolje, to pa terja trajno in temeljito vzgojno delovanje, zlasti med mladino,

potrjujejo, da izkušnje dokazujejo, da morata biti gospodarski razvoj in tehnološki napredek združljiva z varstvom okolja in zaščito zgodovinskih in kulturnih vrednot; da se je kvarjenju okolja mogoče najbolje ogniti s preventivnimi ukrepi; in da mora pri izkoriščanju naravnih bogastev in gospodarjenju z njimi biti ohranjeno ekološko ravnotežje.

Cilji sodelovanja

so se sporazumele o naslednjih ciljeh sodelovanja, in sicer:

— da bodo proučevale tiste probleme okolja, ki so po svoji naravi multilateralnega, bilateralnega, regionalnega ali subregionalnega obsega, da bi jih rešile; in da bodo spodbujale razvoj interdisciplinarnega obravnavanja problemov okolja;

— da bodo povečale učinkovitost nacionalnih in mednarodnih ukrepov za varstvo okolja s primerjavo in če je potrebno, z usklajevanjem metod za zbiranje in obdelavo dejstev, s poglobljanjem znanja o pojavih onesnaževanja in z bolj racionalnim izkoriščanjem naravnih virov, z izmenjavo informacij, z usklajevanjem definicij in s sprejetjem, kolikor je mogoče, skupne terminologije na področju varstva okolja;

— da bodo z ustreznimi ukrepi zbliževale politiko varstva okolja in jo usklajevale, kjer je ustrezno in mogoče;

— da bodo, kjer je mogoče in ustrezno, spodbujale nacionalna in mednarodna prizadevanja svojih zainteresiranih organizacij, podjetij in družb za razvoj, proizvodnjo in izboljšavo opreme, namenjene nadzoru, varstvu in zboljšanju okolja.

Področja sodelovanja

Da bi dosegle te smotre, bodo države udeleženke izkoristile sleherno ustrezno priložnost za sodelovanje na področju varstva okolja, zlasti pa na področjih, ki so navedena kot primer v nadaljnjem:

Boj proti onesnaževanju zraka

Odstranjevanje žvepla iz mineralnih goriv in izpušnih plinov; boj proti onesnaževanju zraka s težkimi kovinami, trdnimi delci, aerosoli, dušikovimi oksidi, zlasti s tistimi, ki jih spuščajo v zrak promet, elektrarne in drugi industrijski obrati; sistemi in metode opazovanja in boja proti onesnaževanju zraka in posledicam tega onesnaževanja, zlasti prenosa povzročnikov onesnaženja (polutantov) na velike razdalje;

Boj proti onesnaževanju voda in uporaba sladke vode

Preprečevanje onesnaževanja voda, zlasti rek, ki tečejo preko meja, in mednarodnih jezer, in boj proti temu onesnaževanju; postopki za izboljšanje kvalitete vode in izpopolnjevanje sredstev in načinov za prečiščevanje industrijskih in komunalnih odpadkov; metode za ugotavljanje zalog sladke vode in za izboljšanje njihovega izkoriščanja, zlasti z uvajanjem proizvodnih metod, ki povzročajo manj onesnaženja in zmanjšujejo porabo sladke vode;

Varstvo morskega okolja

Varstvo morskega okolja držav udeleženk, posebno Sredozemskega morja, pred povzročniki onesnaženja s kopnega ali z ladij in drugih plovil, zlasti pred škodljivimi snovmi, navedenimi v Prilogah I. in II. Londonske konvencije o preprečevanju onesnaževanja morja z odlaganjem odpadkov in drugih snovi; problemi vzdrževanja ekološkega ravnotežja in prehrabnih ciklov v morju, posebno pa tisti problemi, ki utegnejo nastati zaradi raziskovanja in izkoriščanja bioloških in mineralnih virov morij in morskega dna;

Izkoriščanje zemljišč in tal

Problemi, povezani z učinkovitejšo uporabo zemljišč, vstevši melioracije, reklamacije in rekultivacije zemljišč; boj proti onesnaževanju tal, proti eroziji, ki jo povzročata voda in zrak, kakor tudi proti drugim oblikam propadanja tal; vzdrževanje in povečevanje produktivnosti tal ob potrebnem upoštevanju možnih škodljivih posledic zaradi uporabe kemičnih gnojil in pesticidov;

Varstvo narave in naravnih bogastev

Varstvo narave in naravnih bogastev; varovanje in vzdrževanje obstoječih genetskih virov, zlasti redkih vrst živali in rastlin; varovanje naravnih ekoloških sistemov; ustanavljanje naravnih rezervatov in drugih zaščitnih pokrajin in območij, vstevši njihovo uporabo za raziskovanje, turizem, rekreacijo in druge namene;

Izboljšanje okolja na območju človeških naselij

Stanje okolja, povezano s transportom, stanovanji, delovnimi mesti, razvojem in načrtovanjem mest, oskrbo z vodo in sistemi za odvajanje odpadkov; ugotavljanje škodljivih učinkov hrupa in metode za boj proti hrupu; zbiranje, predelava in izkoriščanje odpadkov, vstevši zbiranje in ponovno uporabo materialov (recycling); iskanje nadomestkov za biološko nepokvarljive snovi;

Temeljne raziskave, nadzor, napovedovanje in ugotavljanje sprememb v okolju

Proučevanje sprememb podnebja, pokrajin in ekološkega ravnotežja pod vplivom naravnih faktorjev in človeške dejavnosti; napovedovanje mogočih genetskih sprememb v flori in favni zaradi onesnaževanja okolja; usklajevanje statističnih podatkov, razvoj znanstvenih konceptov in sistemov nadzorovanih omrežij, standardizacija metod opazovanja, merjenja in ugotavljanja sprememb v biosferi; ugotavljanje posledic stopenj onesnaževanja okolja in poslabšanja okolja za človeško zdravje; proučevanje in razvoj meril in standardov za razne onesnaževalce (polutante) okolja in predpisi o proizvodnji in uporabi raznih proizvodov;

Zakonski in upravni ukrepi

Zakonski in upravni ukrepi za varstvo okolja, vstevši, postopke za določanje načinov ugotavljanja vplivov na okolje.

Oblike in načini sodelovanja

Države udeleženke izjavljajo, da bodo probleme, ki se tičejo varstva in izboljševanja okolja, reševale tako na bilateralni kot tudi multilateralni ravni, vstevši regionalno in subregionalno, pri čemer bodo uporabljale obstoječe vzorce in oblike sodelovanja. Sodelovanje na področju varstva okolja bodo razvijale zlasti z upoštevanjem Stockholmske deklaracije o človekovem okolju, tozadevnih resolucij Generalne skupščine Združenih narodov in praškega simpozija Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo o problemih okolja.

Države udeleženke so odločene uresničevati sodelovanje na področju varstva okolja, zlasti:

— z izmenjavo znanstvenih in tehničnih informacij, dokumentacije in rezultatov raziskav, vstevši informacije o poteh za ugotavljanje mogočih posledic tehničnih ali gospodarskih dejavnosti za okolje;

— z organizacijo konferenc, simpozijev in srečanj strokovnjakov;

— z izmenjavo znanstvenikov, specialistov in praktikantov;

— s skupnim pripravljanjem in uresničevanjem programov in projektov za proučevanje in reševanje raznih vprašanj varstva okolja;

— z usklajevanjem, kjer je ustrezno in potrebno, meril in norm za varstvo okolja, zlasti zato, da bi se izognili mogočim težavam v trgovini, ki bi se utegnile pojaviti zaradi poskusov za rešitev ekoloških problemov v proizvodnih procesih in so v zvezi z zahtevo po določenih ravni izdelkov glede na varstvo okolja;

— s posvetovanji o raznih vidikih varstva okolja v skladu z dogovori med zainteresiranimi državami, zlasti v zvezi s problemi, ki utegnejo imeti mednarodne posledice.

Države udeleženke bodo dalje razvijale to sodelovanje:

— s pospeševanjem postopnega razvoja, kodifikacije in uveljavljanja mednarodnega prava kot ene od poti za ohranitev in izboljšanje človekovega okolja, vstevši načela in standarde, ki so jih sprejele, in ki se tičejo onesnaževanja in drugih poškodb okolja zaradi dejanj, ki spadajo pod jurisdikcijo ali nadzorstvo njihovih držav, imajo pa posledice za druge države ali regije;

— s podpiranjem in pospeševanjem uresničevanja ustreznih mednarodnih konvencij, ki so jih podpisale, zlasti onih, ki imajo za namen preprečevati in preganjati onesnaževanje morske in sladke vode, in s priporočili državam, naj ratificirajo že podpisane konvencije, pa tudi z upoštevanjem možnosti, da sprejmejo druge ustrezne konvencije, h katerim doslej še niso pristopile;

— z zavzemanjem, kjer je ustrezno in mogoče, za vključitev raznih področij sodelovanja v delovne programe Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo, s podpiranjem omenjenega sodelovanja v okviru te Komisije in programa Združenih narodov za varstvo

okolja ter z upoštevanjem dela drugih pristojnih mednarodnih organizacij, katerih članice so;

— s širšo uporabo že razpoložljivih podatkov iz domačih in mednarodnih virov pri vseh vrstah sodelovanja, v številni mednarodno priznana merila, ob izkoriščanju možnosti in zmogljivosti raznih pristojnih mednarodnih organizacij.

Države udeleženke se strinjajo z naslednjimi priporočili za posebne ukrepe:

— razvijati v mednarodnem sodelovanju širok program za nadzorovanje in ocenjevanje prenosa onesnaževalcev zraka na velike daljave, začenši z žveplovim dioksidom in z morebitno poznajšo razširitvijo na druge onesnaževalce, in za ta namen upoštevati poglobljene točke programa o sodelovanju, ki so jih določili strokovnjaki na sestanku v Oslu decembra 1974, kamor jih je bil povabil norveški inštitut za raziskovanje ozračja;

— priporočati, da bi v okviru Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo izdelali študijo o postopkih in ustreznih pridobljenih izkušnjah, ki se tičejo dejavnosti vlad, da v svojih državah razvijejo zmogljivosti za učinkovito napovedovanje posledic gospodarskih dejavnosti in tehnološkega razvoja za okolje.

6. Sodelovanje na drugih področjih

Razvoj transporta

Države udeleženke, ki

smatrajo, da je izboljšanje prometnih pogojev bistven faktor za razvoj sodelovanja med njimi;

smatrajo, da je treba pospeševati razvoj transporta in reševanje obstoječih problemov z uporabo ustreznih domačih in mednarodnih ukrepov,

upoštevajo delo, ki ga o teh vprašanih opravljajo obstoječe mednarodne organizacije, zlasti pa Odbor za kopenski promet Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo,

ugotavljajo, da je spričo naglega tehniškega napredka na raznih področjih transporta zaželen razvoj sodelovanja in širša izmenjava informacij med njimi;

priporočajo poenostavitev in usklajitev upravnih formalnosti na področju mednarodnega transporta, zlasti na mejah;

smatrajo za koristno ob upoštevanju njihovih nacionalnih posebnih okoliščin na tem področju spodbujati usklajevanje upravnih in tehniških določil na področju varnosti, cestnega, železniškega, rečnega, zračnega in morskega prometa;

izražajo pripravljenost spodbujati razvoj mednarodnega kopenskega prevoza potnikov in blaga, kakor tudi možnosti za ustrezno udeležbo pri takšnem prevozu na podlagi vzajemnih koristi;

priporočajo, ob spoštovanju njihovih pravic in njihovih mednarodnih obveznosti, odpravo razlik v zakonskih predpisih, ki se tičejo prometa na rečnih poteh, za katere veljajo mednarodne konvencije, zlasti pa različne uporabe teh določil; in v tem smislu vabijo države članice Centralne komisije za plovbo po Renu, Donavske komisije in drugih teles, naj nadaljujejo že začeto delo in raziskave, zlasti v okviru Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo;

izražajo pripravljenost, da bi zaradi izboljšanja mednarodnega železniškega transporta in ob spoštovanju njihovih pravic in mednarodnih obveznosti prispevale k odpravljanju težav, ki jih povzročajo razlike v sedanjih mednarodnih pravnih določilih o urejanju vzajemnega železniškega prevoza potnikov in blaga med njihovimi ozemlji;

izražajo željo po okrepitevi dela sedanjih mednarodnih organizacij na področju transporta, zlasti dejavnosti Odbora za kopenski promet Ekonomske komisije Združenih narodov za Evropo, in izražajo svoj namen s svojimi napori prispevati k temu;

smatrajo, da države udeleženke lahko prispevajo k okrepitevi svojega sodelovanja na tem področju tako, da proučijo možnosti, da pristopijo k raznim konvencijam ali postanejo članice mednarodnih organizacij, ki se ukvarjajo s problemi transporta, oziroma da se trudijo uresničevati že ratificirane konvencije.

Pospeševanje turizma

Države udeleženke, ki

se zavedajo prispevka mednarodnega turizma k razvoju vzajemnega razumevanja med narodi, k boljšemu spoznavanju dosežkov drugih držav na raznih področjih, pa tudi h gospodarskemu, družbenemu in kulturnemu napredku,

priznavajo soodvisnost med razvojem turizma in ukrepi na drugih področjih gospodarske dejavnosti.

Izražajo namen, spodbujati rast individualnega in skupinskega turizma, posebno:

— s podpiranjem boljše turistične infrastrukture in sodelovanja na tem področju;

— s podpiranjem uresničevanja skupnih turističnih projektov, v številni tehnično sodelovanje, posebno tam, kjer to podpirata soseščina in uskladenost turističnih interesov;

— s pospeševanjem izmenjave informacij, v številni ustrezne zakone in predpise, študije, podatke in dokumentacijo o turizmu, in z izboljšanjem statistik, tako da jih bo lažje primerjati;

— z naklonjeno obravnavo vprašanj, povezanih z dodeljevanjem finančnih sredstev za turistična potovanja v tujino, pri čemer upoštevajo tako svoje gospodarske možnosti kot tudi vprašanja, ki se tičejo potrebnih formalnosti za takšna potovanja in ob upoštevanju drugih določil o turizmu, ki jih je sprejela Konferenca;

— z olajšavami za delo tujih potovalnih uradov in podjetij za prevoz potnikov v mednarodnem turizmu;

— s pospeševanjem turizma zunaj glavne sezone;

— s proučevanjem možnosti za izmenjavo strokovnjakov in študentov s področja turizma in z namenom izboljšati njihove strokovne kvalifikacije;

— s podpiranjem konferenc in simpozijev o načrtovanju in razvoju turizma;

Smatrajo, da je zaželeno izdelati v ustreznem mednarodnem okviru in s sodelovanjem pristojnih nacionalnih ustanov nadrobne študije o turizmu, zlasti:

— primerjalno študijo o statusu in dejavnosti potovalnih uradov pa tudi o možnostih za izboljšanje sodelovanja med njimi;

— študijo o problemih, ki jih povzročata sezonska koncentracija počitnic s končnim ciljem, spodbujati turizem zunaj sezonskih konic;

— študije o problemih, ki se pojavljajo tam, kjer je turizem prizadel okolje;

Smatrajo tudi, da bi zainteresirane stranke morda želele proučiti naslednji vprašanji:

— poenotenje klasifikacije hotelov; in

— turistične itinererje, ki vodijo skozi dve državi ali več.

Trudile se bodo zagotoviti, kjer je mogoče, da razvoj turizma ne bo prizadel okolja in umetniške, zgodovinske in kulturne dediščine v posameznih državah;

Nadaljevale bodo sodelovanje na področju turizma, bilateralno in multilateralno, da bi dosegle zgoraj navedene cilje.

Ekonomski in socialni vidiki migracije delavcev

Države udeleženke, ki

smatrajo, da so premiki delavcev migrantov v Evropi dosegli velik obseg in da so pomemben gospodarski, socialni in človeški faktor v državah delodajalkah kot tudi v državah, kjer so doma,

priznavajo, da je migracija delovne sile povzročila

tudi vrsto gospodarskih, socialnih, človeških in drugih problemov tako v državah delodajalkah kot tudi v državah, kjer so doma,

zadostno upoštevajo dejavnost pristojnih mednarodnih organizacij na tem področju, zlasti pa Mednarodne organizacije dela (ILO),

smatrajo, da morajo probleme, ki so se pojavili bilateralno kot posledica migracije delavcev tako v Evropi kot tudi med državami udeleženkami, obravnavati neposredno zainteresirane stranke in jih reševati v vzajemno korist ob upoštevanju skrbi vsake prizadete države, da ustrezno računata s potrebami, ki so posledica njenega družbenega in gospodarskega položaja; pri tem upoštevajo vse države obveznost, da izpolnjujejo bilateralne in multilateralne sporazume, ki so jih sklenile, pri tem pa ne zanemarjajo naslednjih ciljev:

da podpirajo napore matičnih držav za povečanje možnosti zaposlovanja svojih državljanov na svojem ozemlju, predvsem z razvijanjem gospodarskega sodelovanja, ustreznega temu namenu in primerne za prizadete države delodajalke in za matične države;

da zagotavljajo s sodelovanjem med državo delodajalko in matično državo pogoje za urejene migracijske tokove, tako da bo hkrati zavarovana njihova osebna in socialna blaginja in da organizirajo, če ustreza, najemanje tujih delavcev in da jim zagotovijo osnovno jezikovno in poklicno izobrazbo;

da zagotovijo tujim delavcem in državljanom države delodajalke enake pravice, kar zadeva pogoje zaposlovanja in dela ter socialnega zavarovanja in da se trudijo zagotoviti tujim delavcem zadovoljive življenjske pogoje, zlasti stanovanjske;

da se trudijo zagotoviti, kolikor je le mogoče, da bi bili tuji delavci deležni enakih možnosti kot državljani držav delodajalk pri iskanju nove ustrezne zaposlitve v primeru brezposelnosti;

da naklonjeno obravnavajo določilo o poklicnem izobraževanju tujih delavcev in, kolikor je le mogoče, do brezplačnega učenja jezika države delodajalke v okviru njihove zaposlitve;

da priznavajo pravico tujih delavcev, da prejemaajo, kolikor je mogoče, redne informacije v domačem jeziku,

ki zajemajo tako njihovo matično državo kot državo delodajalko;

da zagotovijo otrokom tujih delavcev, naseljenih v državi delodajalki, pod istimi pogoji kot otrokom države delodajalke dostop do običajne stopnje izobrazbe, in da jim dopuščajo dodatni pouk materinega jezika, nacionalne kulture, zgodovine in zemljepisa;

da upoštevajo, da tisti tuji delavci, zlasti tisti, ki so si pridobili kvalifikacije, pomagajo olajšati pomanjkanje kvalificiranih delavcev v matični državi, če se vrnejo domov po določenem času;

da olajšujejo, kolikor je le mogoče, združevanje tujih delavcev z njihovimi družinami;

da bodo naklonjena naporom matičnih držav, da bi privabile domov prihranke delavcev iz tujine, in tako v okviru svojega gospodarskega razvoja izboljšale ustrezne možnosti za zaposlovanje, s tem pa olajšati ponovno vključitev teh delavcev, ko se vrnejo domov.

Izobraževanje strokovnih kadrov

Države udeleženke, ki

se zavedajo pomena izobraževanja in izpopolnjevanja strokovnih kadrov in tehnikov za gospodarski razvoj sleherne države,

izražajo pripravljenost, spodbujati sodelovanje na tem področju, zlasti s pospeševanjem izmenjave informacij o ustanovah, programih in metodah za izobraževanje in izpopolnjevanje strokovnih kadrov in tehnikov na raznih področjih gospodarstva, zlasti v upravljanju podjetij, javnem planiranju, kmetijstvu ter v trgovinski in bančni tehniki;

smatrajo, da je zaželeno razvijati ob vzajemno sprejemljivih pogojih izmenjavo strokovnjakov in tehnikov, posebej s praksami. Pristojne ustanove v državah udeleženkah naj potem same določijo podrobnosti — trajanje, financiranje, stopnjo predizobrazbe in usposobljenost udeležencev, ki pridejo v poštev;

zavzemajo se, da bi po ustreznih poteh proučile možnosti za sodelovanje pri organizaciji in uresničevanju poklicnega izobraževanja na delovnem mestu, zlasti pri poklicih, ki zahtevajo uporabo sodobnih tehničnih postopkov.

Vprašanja, ki se tičejo varnosti in sodelovanja v Sredozemlju

Države udeleženke, ki

se zavedajo zemljepisnih, zgodovinskih, kulturnih, gospodarskih in političnih vidikov svojih odnosov z neudeleženiimi sredozemskimi državami,

so prepričane, da je treba obravnavati varnost v Evropi v širšem okviru svetovne varnosti in da je le-ta tesno povezana z varnostjo na celotnem območju Sredozemlja in da torej procesa krepitve varnosti ni mogoče omejiti na Evropo, temveč da ga je treba razširiti na druge dele sveta, zlasti pa na območje Sredozemlja,

sodijo, da bi krepitev varnosti in poglobljanje sodelovanja v Evropi spodbudila pozitivne procese na območju Sredozemlja, in izražajo namen prispevati k miru, varnosti in pravičnosti na tem območju, za kar so v enaki meri zainteresirane države udeleženke in sredozemske države neudeleženke,

priznavajo pomen svojih gospodarskih odnosov s sredozemskimi državami neudeleženkami in se zavedajo svojega skupnega interesa za nadaljnji razvoj sodelovanja,

jemljejo z zadovoljstvom na snanje zanimanje, ki se ga pokazale sredozemske države neudeleženke za Konferenco od samega začetka, in ustrezno upoštevajo njihove prispevke,

izražajo svoj namen:

— da bodo pospeševale razvoj dobrih sosedskih odnosov s sredozemskimi državami neudeleženkami v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov, na katerih temeljijo njihovi odnosi, in z Deklaracijo Združenih narodov o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami in skladno s tem v tem okviru uravnavale svoje odnose s sredozemskimi državami neudeleženkami v duhu načel, zapisanih v Deklaraciji o načelih, veljavnih za odnose med državami udeleženkami;

— da si bodo prizadevale okrečiti z nadaljnjim izboljševanjem svojih odnosov s sredozemskimi državami neudeleženkami medsebojno zaupanje in s tem krepile varnost in stabilnost na celotnem območju Sredozemlja;

— da bodo skupaj s sredozemskimi državami neudeleženkami pospeševale razvoj vzajemno koristnega sodelovanja na raznih področjih gospodarske dejavnosti, zlasti z razširitvijo trgovinske menjave, in tako razvijale svoj gospodarski napredek in blaginjo, pri tem pa skupno upoštevale potrebo po stabilnosti in napredku, trgovinskih odnosov, svoje vzajemne gospodarske koristi, pa tudi razlike v stopnji gospodarskega razvoja;

— da bodo prispevale k diverzificiranemu razvoju gospodarstev sredozemskih držav neudeleženk, pri tem pa

ustrezno upoštevale njihove nacionalne razvojne cilje, in da bodo sodelovale s temi državami, zlasti v industriji, znanosti in tehniki pri njihovih prizadevanjih za boljše izkoriščanje njihovih naravnih bogastev, in s tem pospeševale skladnejši razvoj gospodarskih odnosov;

— da si bodo še bolj prizadevale okrepiti sodelovanje na bilateralni in multilateralni podlagi z sredozemskimi državami neudeleženkami za izboljšanje okolja na Sredozemlju, zlasti za ohranitev bioloških virov in ekološkega ravnotežja morja z ustreznimi ukrepi, vstevši preprečevanje in nadzorstvo onesnaževanja; v ta namen in upoštevajoč sedanje stanje bodo sodelovale v pristojnostih mednarodnih organizacij, zlasti pa v okviru Programa Združenih narodov za varstvo okolja (UNEP);

— da bodo še naprej pospeševale stike in sodelova-

nje s sredozemskimi državami neudeleženkami na drugih ustreznih področjih.

V podporo zgoraj navedenih ciljev izjavljajo države udeleženke, da bodo vzdrževale in širile stike in dialog, ki jih je KVSE zastavila s sredozemskimi državami neudeleženkami, tako da bodo zajele vse države Sredozemlja z namenom, prispevati k miru, k skrčenju oboroženih sil na tem območju, h krepitvi varnosti, zmanjšanju napetosti na tem območju in k razširitvi obsega sodelovanja, kar je v skupnem interesu vseh, pa tudi z namenom določiti nove skupne cilje.

Države udeleženke se bodo trudile, da bi v okviru svojih multilateralnih prizadevanj podpirale napredek in ustrezne pobude in da si bodo izmenjavale mnenja o uresničenju teh ciljev.

Sodelovanje na humanitarnih in drugih področjih

Države udeleženke, ki

želijo prispevati k okrepitvi miru in razumevanja med narodi in k duhovni obogatitvi človeške osebnosti ne glede na raso, spol, jezik ali vero,

se zavedajo, da bodo povečane izmenjave na kulturnem in izobraževalnem področju, močnejše širjenje informacij, stiki med ljudmi in razreševanje humanitarnih problemov prispevali k uresničitvi teh ciljev,

so odločene potemtakem sodelovati med seboj ne glede na njihove politične, gospodarske in družbene sisteme, da bi ustvarile boljše pogoje na zgoraj omenjenih področjih, da bi razvijale in krepile sedanje oblike sodelovanja in da bi poiskale nove poti in načine, ki ustrezajo tem ciljem,

so prepričane, da je treba to sodelovanje uresničevati ob popolnem spoštovanju načel, veljavnih za odnose med državami udeleženkami, zapisanih v ustreznem dokumentu,

so sprejele naslednje:

I. Stiki med ljudmi

Države udeleženke, ki

smatrajo, da je razvoj stikov važna sestavina pri krepitvi prijateljskih odnosov in zaupanja med narodi, *potrjujejo* pomen, ki ga pripisujejo humanitarnim razlogom pri svojih sedanjih prizadevanjih, izboljšati razmere na tem področju,

želijo ob nadaljnjem popuščanju napetosti prizadevati si še naprej v tem duhu za trajen napredek na tem področju

in se zavedajo, da morajo zainteresirane države reševati zadevna vprašanja v vzajemno sprejemljivih pogojih, *si zastavljajo* cilj, olajšati svobodnejše gibanje in stike, individualne in kolektivne, zasebne ali uradne, med osebami, ustanovami in organizacijami držav udeleženek, in prispevati k razreševanju humanitarnih problemov, ki pri tem nastajajo,

izražajo pripravljenost, da bodo v ta namen sprejemale ukrepe, ki jih imajo za ustrezne, in sklepale sporazume ali dogovore med seboj, če bo potrebno, in

izražajo namen, da zdaj začno uresničevati naslednje:

a) Stiki in redna snidenja na podlagi družinskih vezi

Za pospešitev stikov na podlagi družinskih vezi bodo države udeleženke dobrohotno obravnavale prošnje za

potovanja, da bi omogočile osebam začasno in redno, če želijo, vstop na svoje ozemlje in odhod, da bi obiskale člane svoje družine.

Prošnje za začasne obiske zaradi snidenja z družinskimi člani bodo obravnavale ne glede na matično ali namembno državo; veljavni predpisi o potnih dokumentih in vizumih bodo izvajani v tem duhu. Te dokumente in vizume bodo pripravljali in izdajali v razumnih rokih; nujni primeri — huda bolezen ali smrt — bodo uživali prednost. Sprejemale bodo potrebne ukrepe, da bi zagotovile sprejemljive takse za uradne potne dokumente in vizume.

Potrjujejo, da se zaradi vložitve prošnje, ki se tiče stikov na podlagi družinskih vezi, ne bodo spremenile pravice in dolžnosti prosilca ali članov njegove družine.

b) Združevanje družin

Države udeleženke bodo v pozitivnem in humanitarnem duhu obravnavale prošnje oseb, ki se želijo združiti s člani svojih družin, pri čemer bodo posebno pozornost posvečale nujnim prošnjam — na primer prošnjam, ki jih vlagajo bolne ali stare osebe.

Prošnje te vrste bodo reševale kar se da hitro.

Kjer je potrebno, bodo znižale takse za takšne prošnje in poskrbele, da bodo zmerne.

Odklonjene prošnje za združitev družin je mogoče ponovno vložiti na ustrezni ravni in oblasti matične oziroma namembne države jih bodo v razumno kratkih časovnih presledkih ponovno obravnavale; v takšnih primerih je taksa plačljiva samo, če je prošnja ugodno rešena.

Osebe, ki jim je bila prošnja za združitev z družino ugodno rešena, lahko vzamejo s seboj ali odpeljejo svojo gospodinjsko opremo in predmete za osebno rabo; v ta namen bodo države udeleženke izkoristile vse možnosti, ki jih dajejo veljavni predpisi.

Dokler člani iste družine še niso združeni, se lahko snidejo in vzdržujejo stike v skladu z načini, predvidenimi za stike na podlagi družinskih vezi.

Države udeleženke bodo podpirale prizadevanja društev Rdečega križa in Rdečega polmesca, ki se ukvarjajo s problemi združevanja družin.

Države udeleženke potrjujejo, da vložitev prošnje za združitev družine ne bo imela za posledico spremembe pravic in dolžnosti prosilca ali članov njegove družine.

Namembna država udeleženka bo z ustreznimi ukrepi skrbela za zaposlitev oseb, ki prihajajo iz drugih držav udeleženek in so se naselile za stalno v tej državi, da bi se združile s člani svoje družine, ki so državljani te države; in bo poskrbela, da jim bodo zagotovljene enake možnosti kot njenim državljanom na področju izobraževanja, zdravstvenega skrbstva in socialnega varstva.

c) Zakoni med državljani različnih držav

Države udeleženke bodo blagohotno in na podlagi humanitarnih razlogov obravnavale prošnje za odobritev odhoda ali prihoda osebam, ki so se odločile skleniti zakonsko zvezo z državljanom druge države udeleženke.

Obravnava in izdajanje dokumentov, potrebnih za navedene namene oziroma za sklenitev zakonske zveze, bo sta v skladu s sprejetimi določili o združevanju družin.

Pri obravnavi prošenj že poročenih zakonskih družin iz različnih držav udeleženek, naj njima in mladoletnim otrokom iz njunega zakona omogočijo prenesti svoje bivališče v državo, kjer običajno biva eden od njiju, bodo države udeleženke prav tako uporabljale sprejeta določila o združevanju družin.

d) Potovanja iz osebnih ali poklicnih razlogov

Države udeleženke nameravajo razvijati širše možnosti za potovanja svojih državljanov iz osebnih ali poklicnih razlogov; v ta namen nameravajo posebej:

— postopno poenostaviti in prožno izvajati postopek pri vstopu in izhodu;

— ublažiti predpise o gibanju državljanov iz drugih držav udeleženek po svojem ozemlju ob potrebnem upoštevanju varnostnih zahtev.

Trudile se bodo za postopno znižanje taks za vizume in uradne potne dokumente, kjer je mogoče.

Države udeleženke nameravajo po potrebi proučiti načine za izboljšanje dogovorov o konzularnih storitvah, kamor sodi tudi pravna in konzularna pomoč, vstevši, če je smotno, sklepanje multilateralnih ali bilateralnih konzularnih konvencij ali drugačnih ustreznih sporazumov ali dogovorov.

*

Države udeleženke smatrajo, da turizem prispeva hnosti, ustanove in organizacije, ki delujejo v ustavnem okviru držav udeleženek, in njihovi predstavniki vzdrževati na področju svoje dejavnosti stike, se sestajati in izmenjavati informacije.

e) Izboljšanje pogojev za turizem na individualni ali kolektivni podlagi

Države udeleženke smatrajo, da turizem prispeva h globljemu spoznavanju življenja, kulture in zgodovine drugih držav, h krepitvi razumevanja med narodi, k izboljšanju stikov in k širšemu izkoriščanju prostega časa. Pospeševati nameravajo razvoj turizma na individualni ali kolektivni podlagi in nameravajo še posebej:

— pospeševati obiske v svojih državah z ustreznimi olajšavami in s poenostavitvijo in pospešitvijo formalnosti, potrebnih za takšne obiske;

— okrepiti na podlagi ustreznih sporazumov ali dogovorov, kjer je potrebno, sodelovanje pri razvoju turizma, pri čemer bodo posebej upoštevale možne bilateralne načine za boljše informiranje o potovanju v druge države, za sprejemanje in oskrbo turistov ter za druga vprašanja skupnega pomena s tega področja.

f) Srečanja med mladimi

Države udeleženke nameravajo pospeševati razvoj stikov in izmenjav med mladimi ljudmi, s tem da bodo spodbujale:

— rast izmenjave in stikov, krajših ali daljših, med mladino, ki dela, se strokovno izobražuje ali študira, na

podlagi bilateralnih ali multilateralnih sporazumov, ali rednih programov, kadarkoli je mogoče;

— svoje mladinske organizacije naj proučujejo možnost sporazumov v okvirih multilateralnega sodelovanja med mladino;

— sporazume ali redne programe v zvezi z organizacijo izmenjave študentov, mednarodnih mladinskih seminarjev, tečajev za poklicno izobraževanje in učenje tujih jezikov;

— nadaljnji razvoj mladinskega turizma in zagotovitve ustreznih olajšav;

— razširitev, kjer je mogoče, izmenjav, stikov in sodelovanja na bilateralni ali multilateralni podlagi med svojimi organizacijami, ki predstavljajo velike skupine mladih ljudi, ki delajo, se poklicno izobražujejo ali študirajo;

— osveščanje mladine o pomenu razvoja medsebojnega razumevanja in krepitve prijateljskih odnosov in zaupanja med narodi.

g) Šport

Države udeleženke bodo za razširitev povezav in sodelovanja na športnem področju spodbujale stike in izmenjave te vrste, vstevši športna srečanja in tekmovanja vseh vrst na podlagi ustaljenih mednarodnih pravil, predpisov in prakse.

h) Razširitev stikov

Države udeleženke bodo z razvijanjem stikov med vladnimi ustanovami in nevladnimi organizacijami oziroma društvi, vstevši ženske organizacije, olajševale sklicevanje zborovanj kot tudi potovanja delegacij, skupin in posameznikov.

2. Informacije

Države udeleženke, ki

se zavedajo potrebe po zmeraj širšem spoznavanju in razumevanju raznih vidikov življenja v drugih državah udeleženkah,

potrjujejo prispevek tega razvoja k rasti zaupanja med narodi,

želiyo z razvijanjem vzajemnega razumevanja med državami udeleženkami in z izboljševanjem njihovih odnosov nadaljevati prizadevanja, da bi dosegle napredek na tem področju,

priznavajo pomen širjenja informacij iz drugih držav udeleženek in boljšega seznanjanja s takšnimi informacijami,

poudarjajo spricho tega bistveno in vplivno vlogo tiska, radia, televizije, kinematografije in tiskovnih agencij ter novinarjev, ki delajo na teh področjih,

si zastavljajo cilj olajšati svobodnejše in širše kroženje informacij vseh vrst, spodbujati sodelovanje na področju informiranja in izmenjave informacij z drugimi državami ter izboljšati pogoje, pod katerimi opravljajo svoj poklic novinarji iz ene države udeleženke v drugi državi udeleženki, in

izražajo posebej namen:

a) Izboljšanje kroženja informacij, dostopa do informacij in izmenjava informacij

1) Ustne informacije

— olajšati kroženje ustnih informacij s podpiranjem predavanj in predavateljskih potovanj osebnosti in strokovnjakov iz drugih držav udeleženek kot tudi izmenjave

mnenj ob srečanjih za okroglo mizo, na seminarjih, simpozijih, poletnih šolah, kongresih in drugih bilateralnih in multilateralnih srečanjih.

ii) Tiskane informacije

— olajšati boljše kroženje časnikov in tiskanih publikacij, periodičnih in neperiodičnih, iz drugih držav udeleženk na svojem ozemlju,

zato bodo:

spodbujale svoja pristojna podjetja in organizacije, naj sklepajo sporazume in pogodbe, ki naj postopno povečajo količine in število naslovov časnikov in publikacij, uvoženih iz drugih držav udeleženk. Ti sporazumi in pogodbe naj bi posebej omenjali najhitrejšo možnost za dostavo in uporabo normalnih obstoječih kanalov za razpečevanje lastnih publikacij in časnikov v vsaki državi, pa tudi načinov in sredstev plačevanja po dogovoru med pogodbenimi strankami, s pomočjo katerih naj bi dosegli cilje, zastavljene s temi sporazumi in pogodbami;

kjer je potrebno, bodo sprejele ustrezne ukrepe za doseg zgoraj navedenih ciljev in za izvedbo v sporazumih in pogodbah zapisanih določil.

— Prispevati k izboljšanju dostopa javnosti do periodičnih in neperiodičnih tiskanih publikacij, uvoženih po zgoraj navedenih načelih.

Zlasti pa:

bodo spodbujale porast prodajnih mest za te publikacije;

olajševale bodo ponudbo teh periodičnih publikacij med kongresi, konferencami, uradnimi obiski in drugimi mednarodnimi dogodki, pa tudi turistom med sezono;

izboljševale bodo možnosti za naročanje publikacij v skladu z modalitetami, ki veljajo v posamičnih državah; izboljševale bodo možnosti za branje in sposojanje teh publikacij v velikih javnih knjižnicah in v svojih čitalnicah ter v univerzitetnih knjižnicah.

Izboljšati nameravajo možnosti za seznanjanje z uradnimi informativnimi bilteni, ki jih izdajajo in razpečavajo diplomatska predstavništva na podlagi sporazumov, sprejemljivih za zainteresirane stranke.

iii) Filmske, radijske in televizijske informacije

— podpirati boljše kroženje filmskih, radijskih in televizijskih informacij. Zato bodo:

spodbujale širše predvajanje in oddajanje večje izbi- re posnetih in filmanih informacij iz drugih držav udeleženk, ki ilustrirajo razne vidike življenja v njihovih deželah, dobljenih na podlagi sporazumov ali pogodb, ki jih bo morda treba skleniti med neposredno zainteresiranimi organizacijami in podjetji;

olajševale bodo uvoz posnetega audio-vizualnega gradiva iz drugih držav udeleženk s posredovanjem pristojnih organizacij in podjetij.

Države udeleženke ugotavljajo razmah kroženja informacij, ki jih oddaja radio, in izražajo upanje, da se bo ta razvoj nadaljeval tako, da bo ustrezal koristim vzajemnega razumevanja med narodi in ciljem, ki si jih je zastavila ta konferenca.

b) Sodelovanje na področju informiranja

— spodbujati sodelovanje na področju informiranja na podlagi kratkoročnih ali dolgoročnih sporazumov ali dogovorov, posebej pa:

bodo pospeševale boljše sodelovanje med organizacijami za množično obveščanje, v številni tiskovne agencije, pa tudi med založniškimi hišami in organizacijami;

bodo pospeševale sodelovanje med javnimi ali zasebnimi, nacionalnimi ali mednarodnimi, radijskimi in televizijskimi hišami, zlasti za izmenjavo neposrednih in posnetih radijskih in televizijskih programov, pa tudi s skupno produkcijo in oddajanjem ter distribucijo takšnih programov;

bodo spodbujale srečanja in stike med novinarskimi organizacijami in med novinarji iz držav udeleženk;

bodo naklonjene možnostim za dogovore med periodičnimi publikacijami, pa tudi med časniki iz držav udeleženk, o izmenjavi in objavljanju člankov;

bodo spodbujale izmenjavo tehničnih informacij kot tudi organizacijo skupnih raziskav in srečanj, posvečenih izmenjavi izkušenj in mnenj med strokovnjaki na področju tiska, radia in televizije.

c) Zboljšanje delovnih pogojev za novinarje

Države udeleženke, ki želijo zboljšati pogoje, pod katerimi novinarji iz ene izmed držav udeleženk opravljajo svoj poklic v drugi državi udeleženki, nameravajo zlasti:

— obravnavati naklonjeno in v ustreznem in razumnem roku prošnje novinarjev za vizume;

— izdajati stalno akreditiranim novinarjem iz držav udeleženk na podlagi dogovorov vizume za večkratni vstop in izstop za določeno obdobje;

— olajšati izdajanje dovoljenj za bivanje v državi, kjer začasno bivajo, in drugih uradnih dokumentov, ki jih morda morajo imeti, akreditiranim novinarjem iz držav udeleženk, če je potrebno in kadar je potrebno;

— sprostiti na podlagi recipročnosti postopek za organizacijo potovanj novinarjev iz držav udeleženk po državi, kjer opravljajo svoj poklic, in postopno zagotoviti večje možnosti za takšna potovanja ob upoštevanju predpisov, ki se tičejo obstoja območij, kamor je dostop iz varnostnih razlogov prepovedan;

— zagotoviti, da bo prošnjam teh novinarjev za takšna potovanja, kolikor je mogoče, sledil čim hitrejši odgovor, ob upoštevanju časovne vezanosti prošnje;

— izboljšati možnosti novinarjev iz držav udeleženk za osebne stike z njihovimi viri informacij, v številni organizaciji in uradne ustanove;

— dovoliti novinarjem iz držav udeleženk uvoz tehnične opreme (fotografske, kinematografske, magnetofonske, radijske in televizijske aparate), ki jih potrebujejo za opravljanje svojega poklica, pod edinim pogojem, da bo ta oprema tudi izvožena iz države*;

— omogočiti stalno ali začasno akreditiranim novinarjem iz drugih držav udeleženk, da bi rezultate svoje poklicne dejavnosti za objavo ali oddajo po radiu in televiziji, v številni magnetofonske zapise in nerazvite filmske trakove, v celoti, normalno in hitro sporočati informacijskim organom, ki jih predstavljajo, po potih, ki jih države udeleženke priznavajo.

Države udeleženke ponovno poudarjajo, da ne bodo izganjale in tudi drugače ne bodo kaznovale novinarjev zaradi zakonitega opravljanja poklicnih dolžnosti. Če bo akreditirani novinar izgnan, bo obveščen o razlogih za ta ukrep, in lahko vloži prošnjo za ponovno obravnavo svoje zadeve.

3. Sodelovanje in izmenjava na področju kulture

Države udeleženke, ki

smatrajo, da izmenjava in sodelovanje na področju kulture prispevata k boljšemu razumevanju med ljudmi in narodi in da tako pospešujeta trajno razumevanje med državami,

potrjujejo multilateralno že izoblikovane sklepe na tem področju, zlasti na Meddržavni konferenci o kulturni politiki v Evropi, ki jo je organiziral UNESCO junija

* Države udeleženke, ki sicer priznavajo dejstvo, da tuji novinarji pogosto zaposlujejo ustrezno krajevno osebje, ugotavljajo, da bi zgoraj navedena določila ob upoštevanju ustreznih predpisov veljala tudi za osebe iz drugih držav udeleženk, ki so redno in poklicno zaposlene kot tehniki, fotografi ali snemalci v tisku, radiu, televiziji ali pri filmu.

1972 v Helsinkih in kjer se je pokazalo zanimanje za aktivno udeležbo najširših družbenih slojev pri čedalje bolj raznovrstnem kulturnem življenju,

žetijo s poglobljanjem vzajemnega zaupanja in z izboljševanjem odnosov med državami udeleženkami nadaljevati in krepiti prizadevanja za napredek na tem področju,

so voljne v tem duhu bistveno razširiti kulturno menjavo tako ljudi kot del na vseh področjih kulture in razvijati aktivno sodelovanje na bilateralni ali multilateralni podlagi,

so prepričane, da bo takšen razvoj njihovih medsebojnih odnosov pomagal obogatiti sleherno kulturo ob spoštovanju posebnosti vsake od njih kot tudi krepiti zavest o njihovih skupnih vrednotah, hkrati pa bodo še naprej razvijale kulturno sodelovanje z drugimi državami sveta,

Izjavljajo, da so si skupaj zastavile naslednje cilje:

a) razvijati medsebojno izmenjavo informacij, da bi se bolje seznanile s kulturnimi dosežki vsake od njih,

b) izboljšati materialne možnosti za izmenjave in širjenje kulturnih dobrin,

c) olajšati vsem dostop do kulturnih dosežkov vsake od njih,

d) razvijati stike in sodelovanje med ljudmi, ki delujejo na področju kulture,

e) iskati nova področja in oblike kulturnega sodelovanja,

izražajo s tem skupno voljo, da bodo postopno, dosledno in dolgoročno delovale za doseg ciljev te Deklaracije; in

izražajo namero, da bodo odslej začele uresničevati naslednje:

Razširitev odnosov

širiti in izboljševati sodelovanje in stike na področju kulture na raznih ravneh, zlasti tako da bodo:

— sklepale, na bilateralni ali multilateralni podlagi, kjer bo ustrezno, sporazume, ki bodo predvidevali razširitev odnosov med pristojnimi državnimi ustanovami in nevladnimi organizacijami na področju kulture kakor tudi med ljudmi, ki delujejo na kulturnem področju, ob upoštevanju potrebne prožnosti in največje možne uporabe veljavnih sporazumov in tudi ob upoštevanju, da so sporazumi tako kot drugi dogovori pomembno sredstvo za razvijanje sodelovanja in izmenjave na področju kulture;

— prispevale k razvoju neposredne povezave in sodelovanja med ustreznimi državnimi ustanovami in nevladnimi organizacijami, všteti, kjer je potrebno, takšne povezave in sodelovanja, ki izvirajo iz posebnih sporazumov in dogovorov;

— spodbujale neposredne stike in povezave med ljudmi, ki delujejo na kulturnem področju, všteti, kjer je potrebno, takšne stike in povezave, ki izvirajo iz posebnih sporazumov in dogovorov.

Medsebojno spoznavanje

V okviru svojih pristojnosti sprejemati na bilateralni in multilateralni podlagi ustrezne ukrepe, ki bodo omogočili njihovim narodom celovitejše in popolnejše medsebojno spoznavanje njihovih dosežkov na raznih področjih kulture, tako da bodo:

— skupno, po potrebi pa tudi s pomočjo ustreznih mednarodnih organizacij, proučile možnost za ustanovitev banke za kulturne podatke v Evropi in za strukturo te banke, ki bi zbirala podatke iz držav udeleženk in jih na zahtevo dajala na razpolago svojim korespondentom, in v ta namen sklicale sestanke strokovnjakov zainteresiranih držav;

— proučile, če bo potrebno tudi v povezavi z ustreznimi mednarodnimi organizacijami, možnost, da bi v Evropi sestavili inventar dokumentarnih filmov kulturne ali znanstvene narave iz držav udeleženk;

— spodbujale pogostejše razstave knjig in proučile možnost za občasno organiziranje velikih evropskih razstav knjig iz držav udeleženk;

— spodbujale med ustreznimi ustanovami in založbami sistematično izmenjavo katalogov dosegljivih knjig kot tudi napovedanih knjig, ki naj bi vsebovali, če le mogoče, vse publikacije v pripravi; prav tako bodo pospeševale izmenjavo dokumentarnega gradiva med založbami enciklopedičnih del, da bi izboljšale predstavitev posameznih držav;

— skupaj proučile vprašanja razširitve in izboljšanja izmenjave informacij na raznih področjih kulture kot so gledališče, glasba, bibliotekarstvo, kot tudi varstvo in obnavljanje kulturnih dobrin.

Izmenjava in širjenje

Na ustrezen način prispevati k izboljšanju možnosti za izmenjavo in širjenje kulturnih dobrin, zlasti tako da bodo:

— proučevale možnosti za uskladitev in zmanjšanje stroškov pri mednarodni komercialni izmenjavi knjig in drugega kulturnega materiala, kot tudi nove načine za zavarovanje umetniških del na razstavah v tujini in za zmanjšanje rizika poškodb ali izgube takšnih del med prevozom;

— olajšale carinske preglede za tiste umetnine in rekvizite, navedene v inventarjih, ki so jih sporazumno sestavili organizatorji umetniških prireditev, tako da bodo v skladu s terminskim koledarjem teh prireditev;

— spodbujale sestanke predstavnikov pristojnih organizacij in ustreznih podjetij, na katerih naj bi proučili ukrepe na svojem področju dejavnosti — na primer poenostavitev postopka za naročila, dobavnih rokov in plačilnih pogojev — ki lahko olajšajo mednarodno komercialno izmenjavo knjig;

— podpirale sposojanje in izmenjavo filmov med svojimi filmskimi inštituti in kinotekami;

— spodbujale izmenjavo informacij med zainteresiranimi strankami o dogodkih kulturnega pomena, predvidenih v državah udeleženkah, na tistih področjih, ki so za to najbolj prikladna, kot na primer v glasbi, v gledališču in v likovni umetnosti, z namenom prispevati k sestavi in objavi koledarja takšnih prireditev, ob pomoči ustreznih mednarodnih organizacij, kjer je potrebno;

— pospeševale raziskave vpliva, ki bi ga na razvoj kulturnega sodelovanja in kulturne izmenjave utegnili imeti predvidljivi razvoj in morebitna uskladitev tehničnih sredstev za širjenje kulturnih dobrin med zainteresiranimi strankami ob upoštevanju različnosti in izvirnosti njihovih kultur;

— spodbujale na način, ki se jim bo v okviru njihove kulturne politike zdel ustrezen, rast zanimanja za kulturno dediščino drugih držav udeleženk, zavedajoč se veljave in vrednosti sleherne kulture;

— prizadevale zagotoviti polno in učinkovito izvajanje mednarodnih sporazumov in konvencij o avtorskih pravicah in o širjenju kulturnih dobrin, h katerim so pristopile ali še bodo pristopile.

Dostop

Pospeševati popolnejši vzajemni dostop do vseh dosežkov — del, izkustev in reproduktivne umetnosti — z raznih področij kulture njihovih držav in si zato v skladu s svojo pristojnostjo kar najbolj prizadevati, zlasti, da bodo:

— spodbujale obsežnejše širjenje knjig in umetniških del, zlasti tako, da bodo:

olajševale, ob polnem upoštevanju mednarodnih konvencij o avtorskih pravicah, ki so jih podpisale, mednarodne stike in povezave med avtorji in založbami, pa tudi drugimi kulturnimi ustanovami, da bi omogočile popolnejši vzajemni dostop do kulturnih dosežkov;

priporočale, da bi založbe pri določanju nakla-

de svojih izdaj upoštevale tudi povpraševanje iz drugih držav udeleženk in da bi na podlagi sporazuma med zainteresiranimi strankami dajale prodajno pravico v drugih državah udeleženkah, kjer je mogoče, več prodajnim organizacijam v državah uvoznicah;

spodbujale pristojne organizacije in ustrezna podjetja, naj sklepajo sporazume in pogodbe, in tako prispevale k postopni rasti števila in izbire del avtorjev iz drugih držav udeleženk, ki so dostopni v izvirniku in prevodu v njihovih knjižnicah in knjigarnah;

spodbujale, kjer je smotrno, povečanje števila prodajnih mest, kjer so na prodaj knjige avtorjev iz drugih držav udeleženk, uvožene v originalu na podlagi sporazumov in pogodb, in v prevodu;

spodbujale širše prevajanje literarnih in drugih kulturnih del, ustvarjenih v jezikih drugih držav udeleženk, zlasti v manj razširjenih jezikih, pa tudi izdajanje in širjenje prevedenih del s posebnimi ukrepi, kot na primer:

s spodbujanjem rednejših stikov med zainteresiranimi založniki;

z večjim prizadevanjem za osnovno izobrazbo in izpopolnjevanje prevajalcev;

z ustreznim spodbujanjem založb v svojih državah, naj izdajajo prevode;

z olajšavo izmenjave seznamov knjig, ki pridejo v poštev za prevod, med založniki in zainteresiranimi ustanovami;

s podpiranjem poklicne dejavnosti in sodelovanja prevajalcev med svojimi državami;

s skupnimi študijami o načinih za pospeševanje prevodov in njihovega širjenja;

zboljšale in razširile izmenjavo knjig, bibliografij in kartotečnih listkov med knjižnicami;

— predvidele druge ustrezne ukrepe, ki naj omogočijo, kjer je potrebno, s sporazumom med zainteresiranimi strankami, lažji dostop do njihovih kulturnih dosežkov, zlasti na področju tujic;

— prispevale z ustreznimi sredstvi k širši uporabi sredstev za množično obveščanje, z namenom izboljšati vzajemno spoznavanje kulturnega življenja vsake izmed njih;

— prizadevale si za razvoj potrebnih pogojev, da bi zdomski delavci in njihove družine ohranili vezi s svojo nacionalno kulturo, pa tudi, da bi se prilagodili svojemu novemu kulturnemu okolju;

— spodbujale pristojne ustanove in podjetja, naj razširijo izbiro in distribucijo igranih in dokumentarnih filmov iz drugih držav udeleženk, in podpirale pogostejše prirejanje nekomercialnih predstav, kot so premiere, tedni filmov in festivali, in pri tem ustrezno upoštevale filme iz držav, katerih filmska dela so manj znana;

— podpirale z ustreznimi sredstvi boljše možnosti, da bi strokovnjaki iz drugih držav udeleženk lahko uporabljali gradivo kulturnega pomena iz filmskih in audio-vizualnih arhivov v okviru veljavnih predpisov za delo s takšnim arhivskim gradivom;

— spodbujale zainteresirane ustanove, če je treba ob sodelovanju ustreznih mednarodnih organizacij, k skupnim raziskavam o smotrnosti in pogojih za sestavo repertoarja svojih posnetih televizijskih programov kulturnega značaja kot tudi o možnostih za nagel ogled, ki naj olajšajo izbiro in morebitno nabavo.

Stiki in sodelovanje

Prispevati z ustreznimi sredstvi k razvoju stikov in sodelovanja na raznih področjih kulture, zlasti med ustvarjalnimi umetniki in kulturnimi delavci, pri čemer si bodo posebej prizadevale:

— spodbujati potovanja in srečanja kulturnih delavcev, v številni takšna potovanja in srečanja, ki temeljijo, če je treba, na sporazumih, pogodbah ali drugih posebnih dogovorih in so pomembna za njihovo kulturno sodelovanje;

— spodbujati na ta način stike med ustvarjalnimi in reproduktivnimi umetniki in umetniškimi ansambli, da bi delali skupaj, predstavljali svoja dela v drugih državah udeleženkah ali izmenjavali mnenja o temah, ki se tičejo njihovih skupne dejavnosti;

— spodbujati, če je potrebno z ustreznimi dogovori, izmenjavo praktikantov in strokovnjakov in podeljevanje štipendij za študij in izpopolnjevanje na raznih področjih kulture, kot so umetnost in arhitektura, muzeji in knjižnice, književne študije in prevodi, in prispevati k zagotovitvi ugodnih pogojev za sprejem v njihove ustrezne ustanove;

— spodbujati izmenjavo izkušenj pri šolanju organizatorjev kulturnih dejavnosti (animatorjev) kot tudi učiteljev in strokovnjakov na področjih kot so gledališče, opera, balet, glasba in likovne umetnosti;

— še naprej spodbujati organiziranje mednarodnih srečanj ustvarjalnih umetnikov, zlasti mladih ustvarjalcev, o aktualnih vprašanih umetniškega in književnega ustvarjanja, zanimivih za skupno proučevanje;

— proučiti druge možnosti za razvoj izmenjav in sodelovanja med kulturnimi delavci za boljše vzajemno spoznavanje kulturnega življenja v državah udeleženkah.

Področja in oblike sodelovanja

Spodbujati iskanje novih področij in oblik kulturnega sodelovanja in v ta namen, kjer je potrebno, prispevati k sklepanju ustreznih sporazumov in dogovorov med zainteresiranimi strankami in v tem okviru pospeševati:

— skupne študije o kulturnih politikah, zlasti o njihovih družbenih vidikih in njihovi zvezi s načrtovanjem, urbanizmom, vzgojo, varstvom okolja in kulturnimi vidiki turizma;

— izmenjavo znanja o raznolikosti kultur, tako da bi zainteresirane stranke boljše razumele to raznolikost, kjer le-ta obstaja;

— izmenjavo informacij in, kjer je ustrezno, tudi organiziranje srečanj strokovnjakov, pripravo in izvedbo raziskovalnih programov in projektov, njihovo skupno oceno in obveščanje o rezultatih v zvezi z zgoraj navedenimi temami;

— oblike kulturnega sodelovanja in razvoj skupnih projektov, kot so:

Mednarodne prireditve na področju likovnih umetnosti, filma, gledališča, baleta, glasbe, folklorne in tako dalje, sejmi in razstave knjig, skupne predstave opernih in dramskih del kot tudi nastopi solistov, instrumentalnih ansamblov, orkestrrov, zborov in drugih umetniških skupin, v številni amaterske, pri čemer bodo posvečale ustrezno pozornost organiziranju mednarodnih mladinskih kulturnih manifestacij in izmenjavi mladih umetnikov;

prevzem del pisateljev in skladateljev iz drugih držav udeleženk v repertoar solistov in umetniških ansamblov;

priprava, prevajanje in objavljane člankov, študij in monografij ter pomeni knjig, zbranih del iz umetnosti in književnosti, primernih za boljše seznanjanje z ustreznimi kulturnimi dosežki; v ta namen bodo predvidele srečanja strokovnjakov in predstavnikov založb;

koprodukcija in izmenjava filmov, radijskih in televizijskih programov, pri čemer bodo posebej pospeševale srečanja producentov, tehnikov in zastopnikov javnih oblasti, da bi ustvarile ugodne pogoje za uresničevanje konkretnih skupnih projektov in spodbujale ustanavljanje mednarodnih snemalnih ekip na področju koprodukcije;

razpisi natečajev v arhitekturi in urbanizmu ob upoštevanju možnosti, da bi najboljše načrte izvedli, in ustanavljanje mednarodnih skupin, kjer je mogoče;

izvajanje skupnih projektov za zavarovanje, obnovo in odpiranje javnosti umetnin, zgodovinskih in arheoloških spomenikov ter krajev kulturnega pomena, v ustreznih primerih s pomočjo mednarod-

nih državnih, nevladnih in zasebnih organizacij in ustanov, pristojnih in dejavnih na teh področjih; v ta namen predvidevajo:

— občasna srečanja strokovnjakov zainteresiranih strank za izdelavo potrebnih predlogov ob upoštevanju potrebe, da je ta vprašanja treba obravnavati v širšem družbenem in gospodarskem okviru;

— objavljane člankov v ustreznih revijah, ki naj bi obveščali države udeleženke o najpomembnejših dosežkih in novostih in jih primerjali; skupna študija, ki naj izboljša in po možnosti uskladi različne sisteme za inventarizacijo in katalogizacijo zgodovinskih spomenikov in kulturnih znamenitosti v njihovih državah;

— študija o možnostih za organizacijo mednarodnih tečajev za šolanje strokovnjakov v različnih strokah, povezanih z restavriranjem.

• • •

Narodnostne manjšine in regionalne kulture. Države udeleženke, ki priznavajo, da narodnostne manjšine ali regionalne kulture lahko prispevajo k sodelovanju med njimi na raznih področjih kulture, nameravajo olajšati njihov prispevek ob upoštevanju legitimnih interesov njihovih članov, če takšne manjšine ali kulture obstajajo na njihovem ozemlju.

4. Sodelovanje in izmenjava na področju izobraževanja

Države udeleženke, ki

se zavedajo, da razvoj odnosov mednarodnega značaja na področju izobraževanja in znanosti prispeva k boljšemu medsebojnemu razumevanju in da je v korist vseh narodov, pa tudi v prid prihodnjim rodovom.

so pripravljene olajšati nadaljnji razvoj izmenjav znanja in izkušenj pa tudi stikov med organizacijami, ustanovami in osebami, ki se ukvarjajo z izobraževanjem in znanostjo, na podlagi posebnih dogovorov, kjer so potrebni.

želijo okrepiti povezave med izobraževalnimi in znanstvenimi ustanovami, pa tudi spodbujati njihovo sodelovanje na področjih skupnega interesa, zlasti kjer raven znanja in zmogljivosti zahteva združena prizadevanja v mednarodnem obsegu, in

so prepričane, da mora napredek na teh področjih spremljati in podpirati širše znanje tujih jezikov, izražajo v ta namen svojo namero, in sicer:

a) Razširitev odnosov

Razširiti in izboljšati sodelovanje in povezave na raznih ravneh na področju izobraževanja in znanosti, zlasti tako da bodo:

— sklepale, kjer je ustrezno, bilateralne in multilateralne sporazume o sodelovanju in izmenjavi med državnimi ustanovami in nevladnimi telesi in osebami, ki se ukvarjajo z izobraževanjem in znanostjo, upoštevajoč potrebo po prožnosti in boljsem izkoriščanju obstoječih sporazumov in dogovorov;

— pospeševale sklepanje neposrednih dogovorov med univerzami in drugimi visokošolskimi in raziskovalnimi zavodi v okviru sporazumov med vlada, kjer je ustrezno;

— spodbujale neposredne stike in zveze med ljudmi, ki se ukvarjajo z znanostjo in izobraževanjem, v številnih tistih stikih, ki temeljijo na posebnih sporazumih ali dogovorih, kjer so ti ustrezni.

b) Dostop in izmenjava

Olajšati pod vzajemno sprejemljivimi pogoji dostop študentom, učiteljem in znanstvenikom iz držav udeleženek do izobraževalnih, kulturnih in znanstvenih ustanov

služerne države udeleženke, in okrepiti izmenjavo med temi zavodi na vseh področjih skupnega interesa, in sicer tako, da bodo:

— povečale izmenjavo informacij o možnostih za študij in za tečaje, dostopne za tuje udeležence, in o pogojih, pod katerimi jim bošta dovoljena vpis in udeležba;

— olajševale potovanja znanstvenikov, učiteljev in študentov med državami udeleženkami za študij, predavanja in raziskovalno delo, pa tudi poglobljanje medsebojnega spoznavanja z njihovimi izobraževalnimi, kulturnimi in znanstvenimi dosežki;

— spodbujale podeljevanje štipendij znanstvenikom, učiteljem in študentom iz drugih držav udeleženek za študij, poučevanje in raziskovanje; v svojih državah;

— pripravljale, razvijale in pospeševale programe, ki predvidevajo obsežnejšo izmenjavo znanstvenikov, učiteljev in študentov, v številni organizacijo simpozijev, seminarjev in skupnih programov znanstvenega sodelovanja, kot tudi izmenjavo izobraževalnih in znanstvenih informacij, na primer univerzitetnih publikacij in gradiva iz knjižnic;

— pospeševale učinkovito izvajanje takšnih dogovorov in programov, tako da bodo pravočasno nudile znanstvenikom, učiteljem in študentom podrobne informacije o njihovi vključitvi na univerze in institute in v programe, ki so predvideni zanje; da jim bodo nudile možnosti za uporabo ustreznih učnih, znanstvenih in odprtih arhivskih materialov; da bodo v skladu s običajnim postopkom olajševale njihovo potovanje po državi gostiteljici za študij ali znanstveno raziskovanje, pa tudi počitniška potovanja;

— spodbujale natančnejšo oceno vprašanj primerljivosti in enakovrednosti akademskih stopenj in diplom s pospeševanjem izmenjave informacij o organizaciji, trajanju in vsebini študija, primerjav načinov ocene znanja in akademskih kvalifikacij in, kjer je mogoče, doseči medsebojno priznavanje akademskih stopenj in diplom bodisi na podlagi državnih sporazumov, kjer je potrebno, ali pa neposrednih dogovorov med univerzami in drugimi visokošolskimi in raziskovalnimi zavodi;

— poleg tega priporočale ustreznim mednarodnim organizacijam, naj okrepijo svoja prizadevanja, da bi dosegle obče sprejemljivo rešitev vprašanja primerljivosti in enakovrednosti akademskih stopenj in diplom.

c) Znanost

Širiti in izboljševati v okviru svojih pristojnosti sodelovanje in izmenjavo na področju znanosti, zlasti: povečati na bilateralni ali multilateralni podlagi izmenjavo in širjenje znanstvenih informacij in dokumentacije, tako da bodo:

— omogočale, da bodo te informacije čim širše dostopne znanstvenikom in raziskovalnim delavcem iz držav udeleženek, na primer z udeležbo pri mednarodnih programih za izmenjavo takšnih informacij ali na podlagi drugih ustreznih dogovorov;

— širile in olajševale izmenjavo vzorcev in drugega znanstvenega gradiva, zlasti tistega, ki se uporablja pri temeljnih raziskavah v naravoslovnih vedah in v medicini;

— vabile znanstvene zavode in univerze, naj se med seboj čim popolneje in čim bolj redno obveščajo o svojem tekočem in predvidenem raziskovalnem delu na področjih skupnega interesa.

Olajševati širjenje zvez in neposrednih stikov med univerzami, znanstvenimi zavodi in združenji pa tudi med znanstveniki in raziskovalnimi delavci, v številnih tistih, ki temeljijo, kjer je potrebno, na posebnih sporazumih ali dogovorih, tako da bodo:

— nadalje razvijale izmenjavo znanstvenikov in raziskovalnih delavcev ter spodbujale organiziranje pripravljanih sestankov ali delovnih skupin za raziskovalne naloge, ki so skupnega interesa;

— spodbujale ustanavljanje skupnih ekip znanstvenikov za izvajanje raziskovalnih projektov v okviru dogovorov med znanstvenimi zavodi več držav;

— podpirale organizacijo in uspešno delovanje med-

narodnih konferenc in seminarjev in sodelovanje znanstvenikov in raziskovalnih delavcev na le-teh;

— poleg tega v bližnji prihodnosti predvidele »Znanstveni forum« v obliki srečanja vodilnih znanstvenih osebosti iz držav udeleženk, kjer naj bi obravnavali med seboj povezane probleme skupnega interesa na področju sedanjega in prihodnjega razvoja znanosti, in za pospeševanje širjenja stikov, zvez in izmenjave informacij med znanstvenimi ustanovami in med znanstveniki;

— v kratkem predvidele srečanje strokovnjakov, predstavnikov držav udeleženk in njihovih nacionalnih znanstvenih zavodov, da bi ob posvetovanju z ustreznimi mednarodnimi organizacijami, kot sta UNESCO in Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo, pripravili takšen »Znanstveni forum«;

— o pravem času razmislile, kateri nadaljnji ukrepi so še potrebni v zvezi z »Znanstvenim forumom«.

Razvijati na področju znanstvenega raziskovanja na bilateralni ali multilateralni podlagi koordinacijo programov, ki jih izvajajo v posameznih državah udeleženkah, in organizacijo skupnih programov, zlasti na področjih, navedenih v nadaljnjem, ki utegnejo zahtevati združene napore znanstvenikov, v določenih primerih pa uporabo drage ali enkratne opreme. Seznam tém na teh področjih je samo ilustracija; specifične projekte pa naj bi nakandno določili morebitni partnerji v državah udeleženkah ob upoštevanju prispevka, ki bi ga dale ustrezne mednarodne organizacije in znanstveni zavodi;

— *eksaktne in prirodoslovne vede*, zlasti temeljne raziskave na področjih, kot so matematika, fizika, teoretska fizika, geofizika, kemija, biologija, ekologija in astronomija;

— *medicina*, zlasti temeljne raziskave raka in kardiovaskularnih obolenj, študije o endemičnih boleznih v državah v razvoju, pa tudi medicinsko-socialne raziskave s posebnim poudarkom na poklicnih obolenjih, rehabilitaciji invalidov in skrbi za matere, otroke in ostarele;

— *humanistične in družbene vede*, na primer zgodovina, zemljepis, filozofija, psihologija, pedagoške raziskave, jezikoslovje, sociologija, pravne, politične in ekonomske vede; primerjalne študije o družbeno-ekonomskih in kulturnih pojavih, ki so skupnega pomena za države udeležence, zlasti problemi človekovega okolja in razvoja mest; in tudi znanstvene študije o načinih za varstvo in obnavljanje spomenikov in umetnin.

d) Tuji jeziki in civilizacije

Spodbujati proučevanje tujih jezikov in civilizacij, ki so pomembno sredstvo za širjenje zvez med ljudmi za njihovo boljše spoznavanje s kulturo vsake dežele, pa tudi za krepitev mednarodnega sodelovanja; spodbujati v ta namen, v okviru svojih pristojnosti, nadaljnji razvoj in izboljšanje učenja tujih jezikov in diverzifikacijo izbire tujih jezikov, ki jih proučujejo na raznih ravneh ob ustreznem upoštevanju manj razširjenih in študiranih jezikov, zlasti tako, da bodo:

— okrepile sodelovanje, ki naj izboljša učenje tujih jezikov z izmenjavo informacij in izkušenj o razvoju in uporabi učinkovitih sodobnih učnih metod in tehničnih pripomočkov, prilagojenih potrebam različnih kategorij učencev, v številni metode za intenzivno poučevanje; da bodo proučile možnosti za proučevanje novih metod učenja tujih jezikov, na bilateralni ali multilateralni podlagi;

— spodbujale na bilateralni ali multilateralni podlagi sodelovanje med ustreznimi ustanovami za popolnejše izkoriščanje zmogljivosti sodobne izobraževalne tehnologije za učenje jezikov, na primer s primerjalnimi študijami njihovih strokovnjakov, če se tako dogovorijo, z izmenjavo ali prenosom audiovizualnega gradiva, gradiva za pripravo učbenikov, pa tudi informacij o novih vrstah tehnične opreme za poučevanje tujih jezikov;

— pospeševale izmenjavo informacij o izkušnjah, pridobljenih pri usposabljanju učiteljev jezikov in na bilateralni podlagi okrepile izmenjavo učiteljev jezikov in študentov, pa tudi olajšale njihovo udeležbo na poletnih tečajih za jezike in civilizacije, kjer koli bodo organizirani;

— pospeševale sodelovanje med strokovnjaki na področju leksikografije za definiranje potrebnih terminoloških ekvivalentov, zlasti v znanstvenih in tehničnih disciplinah, da bi tako olajšali odnose med znanstvenimi zavodi in strokovnjaki;

— pospeševale širjenje učenja tujih jezikov med različnimi tipi zavodov za srednješolsko izobraževanje in večje možnosti izbire med povečanim številom evropskih jezikov; in v tem okviru upoštevale, kjer je ustrezno, možnosti za nabiranje in izobraževanje učiteljev, pa tudi za organizacijo potrebnih skupin učencev;

— podpirale v višjem šolstvu širšo izbiro jezikov za študente jezikoslovja in širše možnosti za druge študente za učenje raznih tujih jezikov; olajšale tudi, kjer je zaželeno, organizacijo tečajev o jezikih in civilizacijah, če je potrebno na podlagi posebnih dogovorov, na katerih bi predavali tuji lektorji, zlasti iz evropskih držav z manj razširjenimi ali študiranimi jeziki;

— pospeševale v okviru izobraževanja odraslih nadaljnji razvoj specializiranih učnih programov, prilagojenih raznim potrebam in zanimanju za učenje tujih jezikov za lastne državljane in za učenje jezikov držav gostiteljic za tiste odrasle iz drugih držav, ki se za te jezike zanimajo; v tem okviru bodo spodbujale zainteresirane ustanove k sodelovanju, na primer, pri izdelavi učnih programov za pouk po radiu in televiziji in po intenzivni metodi, kjer pa je zaželeno, tudi pri določanju učnih smotrov takšnih programov, da bi dosegli primerljivo raven znanja jezikov;

— spodbujale, kjer je ustrezno združevanje učenja tujih jezikov s proučevanjem ustreznih civilizacij in se še naprej trudile spodbujati zanimanje za učenje tujih jezikov, v številni izvenšolske dejavnosti.

e) Učne metode

Pospeševati na bilateralni ali multilateralni podlagi izmenjavo izkušenj z učnimi metodami na vseh ravneh izobraževanja, v številni tiste, ki jih uporabljajo za redno izobraževanje in izobraževanje odraslih, pa tudi izmenjavo učnega gradiva, in sicer tako, da bodo:

— razvijale razne oblike stikov in sodelovanja na različnih področjih pedagoške vede, na primer s primerjalnimi in skupnimi študijami na zainteresiranih zavodih, ali z izmenjavo informacij o uspehih eksperimentalnega pouka;

— okrepilo izmenjavo informacij o učnih metodah, ki jih uporabljajo v raznih izobraževalnih sistemih, in o rezultatih raziskav procesov, po katerih si učenci in študentje pridobivajo znanje, upoštevajoč ustrezne izkušnje z različnimi tipi specializiranega izobraževanja;

— olajševale izmenjavo izkušenj, ki se tičejo organizacije in delovnega postopka pri izobraževanju odraslih in dopolnilnem izobraževanju, o odnosih med temi in drugimi oblikami in stopnjami izobraževanja, kakor tudi o načinih za prilagajanje izobraževanja, v številni poklicno in tehnično usposabljanje potrebam gospodarskega in družbenega razvoja v svojih državah;

— pospeševale izmenjavo izkušenj pri vzgoji mladine in odraslih za mednarodno razumevanje, s posebnim poudarkom na tistih pomembnih problemih človeštva, katerih razrešitev terja skupni prijem in širše mednarodno sodelovanje;

— spodbujale izmenjavo učnega gradiva — v številni šolske učbenike, ob upoštevanju možnosti za širjenje vzajemnega spoznavanja in boljše predstavitev vsake države v teh knjigah — kot tudi izmenjavo informacij o tehničnih novostih na področju izobraževanja.

Narodnostne manjšine in regionalne kulture. Države udeležence, ki priznavajo, da narodnostne manjšine ali regionalne kulture lahko prispevajo k sodelovanju med njimi na raznih področjih izobraževanja, nameravajo olajšati njihov prispevek ob upoštevanju legitimnih interesov njihovih članov; če takšne manjšine ali kulture obstajajo na njihovem ozemlju,

Kontinuiteta konference

Države udeleženke, ki so pretehtale in ocenile na-
predek, dosežen na Konferenci za varnost in sodelovanje
v Evropi,

smatrajo dalje, da je Konferenca v širšem svetov-
nem okviru pomemben del procesa krepitve varnosti in
razvoja sodelovanja v Evropi in da bodo njeni rezulta-
ti pomemben prispevek temu procesu.

nameravajo izpolnjevati določila Sklepne listine Kon-
ference, da bi v celoti uveljavile njene rezultate in tako
pospešile proces krepitve varnosti in razvoja sodelovanja
v Evropi,

so prepričane, da bi si za dosego smotrov, ki si jih
je zastavila Konferenca, morale še naprej unilateralno,
bilateralno in multilateralno prizadevati in nadaljevati v
spodaj navedenih ustreznih oblik multilateralnih pro-
ces, ki ga je spodbudila Konferenca,

1. izrekajo svoj sklep, da bodo v obdobju po Kon-
ferenci ustrezno upoštevale in izpolnjevale določila Sklep-
ne listine Konference:

a) unilateralno v vseh primerih, ki ustrezajo takšni
akciji;

b) bilateralno, s pogajanji z drugimi državami ude-
leženkami;

c) multilateralno, s sestanki strokovnjakov iz držav
udeleženk, pa tudi v okviru obstoječih mednarodnih or-
ganizacij, kot sta Ekonomska komisija Združenih na-
rodov za Evropo in UNESCO, kadar gre za sodelovanje
pri izobraževanju, v znanosti in v kulturi;

2. izrekajo nadalje svoj sklep, da bodo nadaljevale
multilateralni proces, ki ga je spodbudila Konferenca:

a) s temeljito izmenjavo mnenj tako o izpolnjevanju
določil Sklepne listine kakor tudi nalog, ki jih je do-
ločila Konferenca, pa tudi v kontekstu vprašanj, ki jih
je obravnavala, o poglobljanju medsebojnih odnosov, kre-
pitvi varnosti in razvoju sodelovanja v Evropi ter o raz-
voju procesa popuščanja napetosti v prihodnje;

b) s tem, da bodo v ta namen organizirale sestanke
svojih predstavnikov, začeni s sestankom na ravni pred-
stavnikov, ki jih bodo določili ministri za zunanje zade-
ve. Na tem sestanku bodo določili ustrezne modalitete
za sklicanje drugih sestankov, ki lahko zajemajo nove
podobne sestanke, pa tudi možnost za novo Konferenco;

3. Prvi od zgoraj navedenih sestankov bo v Beogra-
du leta 1977. Pripravljalni sestanki za organizacijo tega
srečanja bo v Beogradu 15. junija 1977. Pripravljalni se-
stank bo določil datum, trajanje, dnevni red in dru-
ge podrobnosti srečanja predstavnikov, ki ji bodo do-
ločili ministri za zunanje zadeve;

4. Poslovnik, način dela in ključ za razdelitev stro-
škov za Konferenco bodo *mutatis mutandis* veljali tudi
za srečanja, predvidena v zgoraj navedenih odstavkih
1 c), 2 in 3. Vsa navedena srečanja se bodo po načelu
rotacije zvrstila v državah udeleženkah. Storitve tehnične-
ga sekretariata bo oskrbela država gostiteljica.

Izvirnik te Sklepne listine, sestavljen v angleščini,
francoščini, nemščini, italijanshni, ruščini in španščini,
bo izročen vladi Republike Finske, ki ga bo hranila v
svojem arhivu. Vsaka država udeleženka pa bo od vla-
de Republike Finske prejela avtentičen prepis te Sklep-
ne listine.

Besedilo te Sklepne listine bo objavljeno v vsaki drž-
vi udeleženci, ki ga bo čimbolj na široko razmnožila in
objavila.

Vlada Republike Finske je naprošena, naj besedilo
te Sklepne listine, ki ne pride v poštev za registraci-
jo v smislu 102. člena Ustanovne listine Združenih na-
rodov, izroči generalnemu sekretarju Združenih narodov,
da bi ga dostavil vsem članicam Organizacije kot urad-
ni dokument Združenih narodov.

Vlada Republike Finske je tudi naprošena, naj izro-
či besedilo te Sklepne listine generalnemu direktorju
UNESCO in izvršnemu sekretarju Ekonomske komisije
Združenih narodov za Evropo.

V skladu s tem so se spodaj podpisani visoki pred-
stavniki držav udeleženk, ki se zavedajo velikega poli-
tičnega pomena, ki ga pripisujejo rezultatom Konference

in izrekajo svoj sklep, da bodo ravnali v skladu z do-
ločili, zapisanimi v teh besedilih, podpisali kot sledi:

Sestavljeno v Helsinkih,

1. avgusta leta 1975 v imenu

Zvezne republike Nemčije:

Helmuth Schmidt — zvezni kancler

Nemška demokratična republika:

Erich Honecker — prvi sekretar CK Enotne socialistične
partije Nemčije

Združenih držav Amerike:

Gerald R. Ford — predsednik Združenih držav Amerike

Republike Avstrije:

Bruno Kreisky — zvezni kancler

Kraljevine Belgije

Leo Tindemans — predsednik vlade

Ljudske republike Bolgarije:

Todor Živkov — prvi sekretar CK KP Bolgarije in pred-
sednik državnega sveta Ljudske republike

Kanade:

Pierre Elliott Trudeau — predsednik vlade

Republike Ciper:

Nj. milost nadškof Makarios III — predsednik republike
Ciper

Danske:

Anker Jørgensen — predsednik vlade

Španije:

Carlos Arias Navarro — predsednik vlade

Republike Finske:

Urho Kekkonen — predsednik republike

Republike Francije:

Valéry Giscard d'Estaing — predsednik republike

Združenega kraljevstva Vel. Britanije in Sev. Irake:

Harold Wilson — predsednik vlade

Republike Grčije:

Konstantin Karamanlis — predsednik vlade

Ljudske republike Madžarske:

Janos Kadar — prvi sekretar CK Madžarske socialistične
delavske partije, član Predsedstva LR

Irake:

Liam Cosgrave — predsednik vlade

Islandije:

Geir Hallgrímsson — predsednik vlade

Republike Italije:

Aldo Moro — predsednik vlade in kot predsedujoči pred-
sednik Sveta evropskih skupnosti

Kneževine Lichtenstein:

Walter Kieber — predsednik vlade

Velike kneževine Luksemburg:

Gaston Thorn — predsednik vlade, minister za zunanje
zadeve

Republike Malte:

Dom Mintoff — predsednik vlade, minister za Common-
wealth in za zunanje zadeve

Kneževine Monako:

André Saint-Mieux — državni minister, predsednik sveta
vlade kot zastopnik nj. visokosti monaškega kneza

Norveške:

Trygve Bratteli — predsednik vlade

Kraljevine Nizozemske:

J. M. Den Uyl — predsednik vlade

Ljudske republike Poljske:

Edward Gierek — prvi sekretar CK Poljske združene de-
lavske partije

Portugalske:

Francisco de Costa Gomes — predsednik republike

Socialistične republike Romunije:

Nicolae Ceausescu — predsednik SR Romunije

San Marina:

Gian Luigi Berti — državni sekretar za zunanje in poli-
tične zadeve

Svetega sedeža:

Nj. eksc. monsinjor Agostino Casaroli, tajnik sveta za jav-
ne zadeve Cerkve, posebni delegat Nj. svetosti papeža
Pavla VI

Švedske:

Olof Palme — predsednik vlade

Švicarske konfederacije:

Pierre Graber — predsednik Konfederacije in načelnik
aveznega političnega oddelka

Češkoslovaške socialistične republike:

Gustav Husak — generalni sekretar Komunistične partije
Češkoslovaške in predsednik ČSSR

Republike Turčije:

Süleyman Demirel — predsednik vlade

Zveze sovjetskih socialističnih republik:

Leonid Brežnev — generalni sekretar CK KP SZ

Socialistične republike Jugoslavije:

Josip Broz Tito — predsednik Socialistične federativne re-
publike Jugoslavije